

Una proposta en ferm a la societat pitiüsa per a la protecció efectiva i certa de la microtoponímia pròpia d'Eivissa i Formentera

per Ángel Custodio Navarro Sánchez¹

I. Introducció

De tots és conegut que la microtoponímia (en el nostre supòsit, la pitiüsa), s'ha anat recollint i compilant a poc a poc, i que existeixen brillants aportacions des dels àmbits de la lingüística, la història i l'etnografia, i que, especialment en els sòls urbans d'Eivissa i de Formentera hi ha nomenclàtors de carrers i vies que, d'alguna manera l'han oficialitzat en part. Però és una realitat incontrovertible que aquella pateix encara a les dos illes, el que podríem anomenar l'anarquia de cara a la seua escriptura correcta, conforme al català actual i l'ortografia preceptiva.

Tothom té velles escriptures on els petits topònims apareixen, en la seua humilitat, en la seua modèstia, en la seua fragilitat i bellesa, i per als que els llegeixen són un vertader tresor (que els lliga amb el passat, i el passat amb el present), però és una evidència que solen estar escrits, des del castellà general dels textos, en un intent de representar la fonètica de la llengua parlada –el català– a partir de la gramàtica castellana, que era l'única que es coneixia. Però amb incorreccions manifestes des del punt de vista lingüístic i, en ocasions, del propi concepte, cosa que, en part, s'ha mantengut. I

Resum

La plasmació escrita de la microtoponímia pròpia d'Eivissa i Formentera (tot i la normativa vigent en matèria lingüística, de toponímia i de patrimoni històric i cultural, com a bé immaterial i símbol d'identitat *de i per a* les dos illes), no assoleix en determinats àmbits formals, com ara en el Cadastre, en els Registres estatals, en actuacions escripturàries i en actuacions judicials, el grau de correcció i de protecció efectiva i certa que li pertoca, ja siga per la forma, ja siga pel fons. Per tal de capgirar aquest estat de coses, feim a la societat de les Pitiüses una proposta ferma, en pro d'aqueixa protecció. A tal efecte, s'explicita amb detall, el que es deriva de la normativa internacional, de l'estatal i de l'autonòmica balear (aquesta fins i tot amb el màxim rang), que dona eines a la ciutadania per a aconseguir-ho i que, a la volta, evidència obligacions per als subjectes públics concernits, si bé el seu compliment és més aviat escàs o gairebé inexistent. En aqueix sentit es porten a col·lació mostres de topònims i microtopònims, així com de pràctiques a Eivissa i Formentera, a tall d'exemple, on *la cosa*, malgrat la taxativitat de la legislació, no ha quadrat... i l'anarquia en l'*scripta* segueix existint i la normalització lingüística del català no hi arriba. Emperò, l'evolució de la normativa (a nivell estatal i autonòmic, inclosa la legislació específica balear sobre la toponímia i la seua replega i protecció, alguna novíssima, en sintonia amb la resta de normativa autonòmica vigent a d'altres territoris de llengua catalana) s'encamina a la protecció vertadera d'aqueix patrimoni. Raó per la qual, tot i tractar-se d'un món quasi erm i ignot a les nostres illes, proposam eines dirigides a assolir –o intentar assolir– realment i amb eficàcia el que estableix la legislació vigent.

Mots clau: microtoponímia; normalització del català; Eivissa i Formentera; feines pendents; eines.

Abstract

The written embodiment of the own microtoponymy of Eivissa and Formentera (despite the current regulations on linguistic, toponymy and historical and cultural heritage, as an intangible asset and symbol of identity of and for the two islands), no it achieves in certain formal areas, such as the Catastro, the State Registers, deeds and judicial proceedings, the degree of correction and effective and certain protection that belongs to it, whether in form or in substance. In order to turn this state of affairs upside down, we make a firm proposal to the society of the Pitiüses, in favor of this protection. To this end, it is explained in detail, what is derived from international, state and regional regulations of the Balearic Islands (this even with the highest rank), which gives tools to citizens to achieve this and which, in turn, evidences obligations for the public subjects concerned, although their fulfillment is rather scarce or almost non-existent. In this sense, samples of toponyms and microtoponyms are brought up, as well as practices in Eivissa and Formentera, as an example, where the thing, despite the strict nature of the legislation, has not squared... and the anarchy in the script continues to exist and the linguistic normalization of Catalan does not reach it. However, the evolution of the regulations (at state and regional level, including the specific Balearic legislation on toponymy and its retreat and protection, some brand new, in line with the rest of the regional regulations in force in other language territories Catalan) is aimed at the true protection of this heritage. That is why, despite being an almost barren and unknown world on our islands, we propose tools aimed at achieving –or trying to achieve– really and effectively what the current legislation establishes.

Keywords: microtoponymy; normalization of Catalan; Eivissa and Formentera; pending work; tools.

1. Secretari habilitat nacional del Consell Insular de Formentera. Professor associat de Dret Civil a la UIB (2002-2009) i de Dret Administratiu (2009-actualitat). Lletrat del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, excedent. Vocal del Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears. Vocal del Consell Assessor de Patrimoni Immaterial de les Illes Balears.

que, només recentment –per la intervenció sobretot dels dos Consells Insulars i els cinc Ajuntaments– ha

anat millorant. Si bé encara ara, per exemple al Cadastre de Rústica i al d'Urbana, és una realitat que els

Detall d'un mapa del *Servicio Geográfico del Ejército*, editat el 1964, amb topònims plens d'aberracions ortogràfiques.

emple de Formentera: *Portusalè* o *Portu-salè*; després, ja com a forma correcta, *Portossaler*, quan avui, l'ortografia correcta és la de *Porto-salè*.

He cregut convenient aportar, des del punt de vista jurídic i patrimonial (també identitari i divulgatiu), un recull de la normativa que obliga a la protecció de la toponímia i a la seua escriptura correcta de manera preceptiva conforme a l'ortografia oficial. Tot això ho faig als efectes que no només els diguem-ne *conscienciats*, puguin exercir eficaçment els drets que hi tenen en la matèria, per a fer-los esmenar (de manera similar al que ocorre amb el nom i els llinatges o cognoms de les persones: article 53.4t i concordants de la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil).³ Aqueixa exigència de correcció –dret intangible per als titulars– comporta per als servidors públics a més d'atenció i sensibilitat envers aquestes coses, l'existència d'un deure inexcusable, en l'acompliment de la seua feina.

De quines persones parlem? Parlem, com a mínim, de les següents:

- personal del Cadastre, dependent de l'Administració general de l'Estat;
- notaris, i els seus empleats;
- registradors de la propietat, mercantils i de béns mobles, i els seus empleats;
- jutges i fiscals, i tot el personal al servei de l'Administració de Justícia;
- personal dels cossos i forces de seguretat de l'Estat, inclòs el personal competent en matèria de trànsit i circulació, i el personal competent en la tramitació del DNI i d'altres documents d'identificació, per a estrangers i espanyols;
- advocats i procuradors;

3. Aquest article diu: *Artículo 53. Cambio de apellidos mediante declaración de voluntad. El Encargado puede, mediante declaración de voluntad del interesado, autorizar el cambio de apellidos en los casos siguientes: (...)*

4.º *La regularización ortográfica de los apellidos a cualquiera de las lenguas oficiales correspondiente al origen o domicilio del interesado y la adecuación gráfica a dichas lenguas de la fonética de apellidos también extranjeros.*

errors es perpetuen i s'arrosseguen; el mateix ocorre amb les inscripcions al Registre de la Propietat, on si bé és cert que reflecteixen un món que pot referir-se a inscripcions que no han patit variacions en dècades –i els microtopònims apareixen invariables–, en d'altres casos sí que calia haver-los corregit, perquè hi ha hagut actuacions recents, o més o menys recents. I és una autèntica *loteria* que els topònims s'hagin escrit bé, o, ben al contrari, continuïn escrits amb una ortografia avui caduca, que fa mal a la vista i a la dignitat que la llengua pròpia, i llengua dels topònims, es mereix.

No se'ns amaga que aquí hom pot considerar que, per mor de la concreta matèria en qüestió, l'escriptura amb formes antigues preliteràries podria tenir valors a preservar –per exemple en alguns genèrics com ara, tal volta, *fexa*, per *feixa*; *turnai* o *turnay*, per *tornai* o *tornall*,² o d'altres– però la cosa es complica, i molt, quan, per exemple, els mots *Serre* (*Serra*), o *se Serre* (*sa*

Serra) o el mot *Terset* (*Tercet*) o *Cullet*, per *Collet* (segons la pronúncia del català pitiús) i tants d'altres, es continuen escrivint i reproduint així, i no s'acompleixen les regles de l'ortografia actual normalitzada. I, si no parlem de genèrics toponímics, pel que fa al nom exacte, a l'*scripta* del topònim, ens podem trobar que apareix escrit amb *diversitat* de formes, en paral·lel, en pluralitat d'escrits oficials, que repercuteix, a la volta, en els privats, com es pot derivar d'exemples senzills: *Vedrané*, per *Vedraner*, o *Musón*, per *Mosson*, que es consideren més familiars, i tants d'altres. També en la seua plasmació formal en un àmbit més aviat privat, però de certa repercussió pública, com és el dels microtopònims que apareixen a les esqueles, a la premsa insular, a l'hora d'explicitar exactament de quin difunt es tracta, en referir una cosa més que autòctona, tradicional, sentida i estimada de les Pitiüses, com són els *noms de casa*, amb encerts i actualitzacions ortogràfiques, en ocasions, però també igualment en d'altres casos amb tot tipus d'errors en l'*scripta* d'aqueixa toponímia. I, fins i tot, i avançant el temps, ens podem trobar amb canvis a propòsit de la pròpia correcció en l'escriptura, com succeeix amb aquest ex-

2. Navarro Sánchez, Á. C. «El tornall: institució civil juridicoconsuetudinària, patró superficiali tradicional de caràcter agrari i mesura històrica immemorial pròpia de les Pitiüses». Dins: *Eivissa*, núm. 67, p. 46 - 69. Institut d'Estudis Eivissencs: Eivissa, 2020.

- arquitectes;
- enginyers;
- estadístics i economistes;
- geògrafs i d'altres tècnics;
- personal de totes les Administracions territorials i instrumentals de i a les Illes Balears, i fora d'elles, en particular si la qüestió té repercussió a les institucions centrals de l'Estat i,

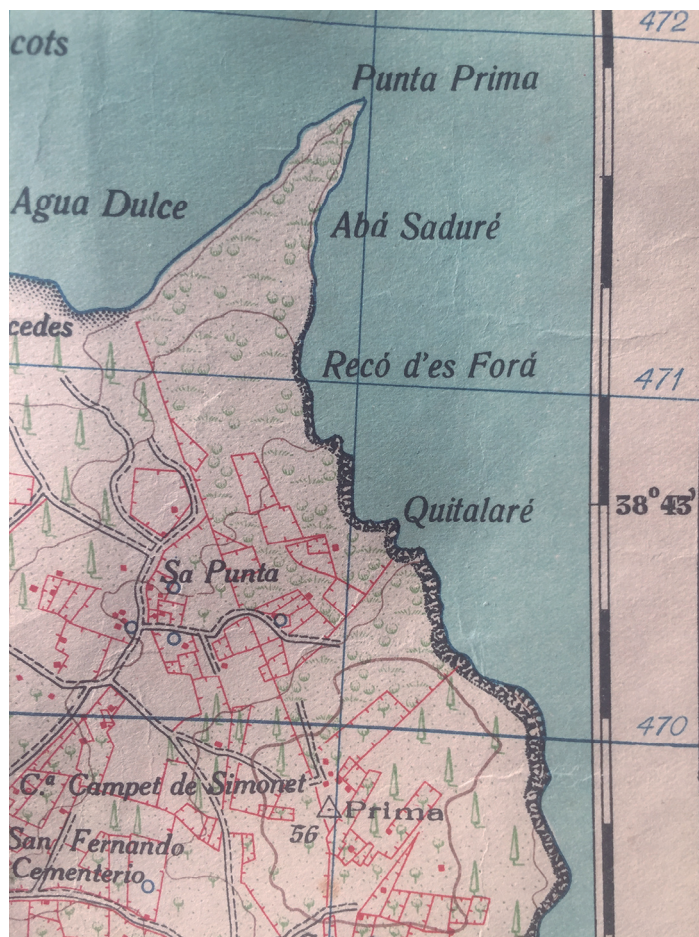
- en general, qualsevol subjecte que hi intervengui a nivell oficial, com ara també l'Església Catòlica, a nivell diocesà i parroquial; i també als mitjans de comunicació (en particular a la premsa escrita, en paper i a Internet), pel ressò que comporta tot això *vist escrit*.

I així, tots –el conjunt de la societat eivissenca i el conjunt de la societat formenterera– gaudirem d'un bé col·lectiu, de tots i de cadascú, correctament escrit, on, encara que no ho sembli, *hi actua l'acció pública consubstancial a l'exigència de protecció del patrimoni històric i cultural, tangible i intangible (articles 1.4 i 3.2 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears, en la redacció incontestable de 2019)*. I s'honorarà la tradició lingüística (una o diverses) de què procedeixen aquests topònims i, d'algun manera, es farà justícia amb ells, atorgant-los aquella consideració que, com a tals, es mereixen. Per ser testimonis privilegiats del pas del temps, però també, tal volta, d'haver petrificat fins i tot llengües avui perdudes o oblidades, i s'acomodaran a l'ortografia actualitzada de la llengua pròpia de les Pitiüses, expressió d'un llegat més que centenari.

II. En el nivell internacional

En el pla internacional, tot essent Dret ratificat per Espanya, i per tant plenament invocable com a Dret intern, tenim la *Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial*, feta a París el 3 de novembre de 2003 (l'Instrument de ratificació de la qual apareix publicat al BOE núm. 31, de 5 de febrer de 2007.) Ens interessa l'article 2 sobre *Definicions* que estableix que als efectes de la Convenció:

A la dreta, detall d'un mapa del Servicio Geográfico del Ejército, editat el 1964, amb topònims formenterers significativament mal escrits: *Abá Saduré*, *Recó d'es Forá* i *Quintalaré* per *s'Abaixadoret*, *Racó des Forat* i *es Quintalaret* respectivament.

1. *S'entén per patrimoni cultural immaterial els usos, representacions, expressions, coneixements i tècniques –juntament amb els instruments, objectes, artefactes i espais culturals que els són inherents– que les comunitats, els grups i en alguns casos els individus reconguin com a part integrant del seu patrimoni cultural.* Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, els infon un sentiment d'identitat i continuïtat, i contribueix, així, a promoure el respecte a la diversitat cultural i la creativitat humana.

2. *El patrimoni cultural immaterial, segons defineix el paràgraf 1 supra, es manifesta en particular en els àmbits següents:*

a) *tradicions i expressions orals, inclòs l'idioma com a vehicle del patrimoni cultural immaterial.*

Com veurem més avall aquesta normativa sobre el patrimoni im-

material s'ha desenvolupat per normes amb rang de Llei a nivell estatal –amb referència explícita a la toponímia, al 2015– i a nivell autonòmic a les Balears –amb referència també explícita a la toponímia, al 2019.

Igualment a nivell internacional, en el marc del Consell d'Europa, i també Dret ratificat per Espanya, i igualment plenament invocable com a Dret intern, i amb referència a la llengua catalana (en tant que llengua oficial) i la toponímia autòctona a les Balears i a les Pitiüses, tenim la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (CELRoM)*, feta a Estrasburg el 5 de novembre de 1992 (l'Instrument de ratificació de la qual surt publicat al BOE núm. 222, de 15 de setembre de 2001). I s'aplica per mor de la declaració feta per l'Estat, de ple, a la llengua catalana al conjunt de l'arxipèlag, segons l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, conforme a la redacció que li atorgà la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, i és el text vigent.

El topònim de la urbanització *Siesta* és un dels més difícils de normalitzar de manera que arrelli en la mentalitat popular (fotografia *Diario de Ibiza*).

En aqueix sentit, de la CELRoM ens interessa l'article 10 sobre *Autoritats administratives i serveis públics*, que estableix el següent:

1. En les circumscripcions de les autoritats administratives de l'estat en què resideix un nombre de parlants de llengües regionals o minoritàries que justifiqui les mesures que segueixen i segons la situació de cada llengua, les parts es comprometen, en la mesura que això és raonablement possible:

g) l'ús o l'adopció, si escau conjuntament amb la denominació en la llengua o les llengües oficials, de les formes tradicionals i correctes de la toponímia en les llengües oficials o minoritàries.

Precepte de plena aplicació al cas present ("formes tradicionals i correctes de la toponímia" en la llengua pròpia i oficial de l'arxipèlag, el català, tot i que s'escriu en castellà –també llengua oficial, però no per als topònims, per a cap d'ells– o en qualsevol altra llengua). És a dir, com veurem a continuació, la llengua pròpia i oficial dels topònims és exclusivament i única la catalana.

Així mateix, en l'àmbit internacional hem de fer esment, almenys com a corpus teòric, si bé encara no aplicable com a norma jurídica, del que es deriva de l'anomenada *Declaració Universal de Drets Lingüístics*, del mes de juny de 1996, adoptada a Barcelona, amb el suport de la UNESCO i d'altres col·

lectius, on l'article 32 de la qual diu el següent:

1. Tota comunitat lingüística té el dret de fer ús dels topònims en la llengua pròpia del territori, en els usos orals i escrits, i en els àmbits privats, públics i oficials.

2. Tota comunitat lingüística té el dret d'establir, preservar i revisar la toponímia autòctona. Aquesta no pot ser suprimida, alterada o adaptada arbitràriament, com tampoc no pot ser substituïda en cas de canvis de conjuncions polítiques o d'altres tipus.

A l'anterior s'hi suma l'elaboració addicional d'un *Protocol per a la garantia dels drets lingüístics*, suficientment explícit (i exigent) a propòsit de la protecció de la toponímia,⁴ si bé, com la *Declaració*, tam-

4. Es resumeix en aquestos set punts, vertader *desideratum* en matèria de protecció de la toponímia, si aquesta és, sobretot, la d'una llengua minoritzada:

1. Es regula per llei que la toponímia en la llengua minoritzada sempre ha de ser present als registres oficials, retolació i mapes oficials.

2. La llei atorga estatus jurídic oficial a la toponímia en la llengua minoritzada.

3. Les empreses privades estan obligades a utilitzar la toponímia de la llengua minoritzada en les seves rutes de transport i a les autopistes que gestionin.

4. Les administracions públiques ofereixen accés a una base de dades en la qual es recull tota la toponímia.

5. Es recupera i es restableix la toponímia en la llengua minoritzada, dins de l'àmbit his-

poc no és aplicable, i resulta poc conegut; i es mou estrictament en el pla de les idees.

III. En el nivell autonòmic, amb el màxim rang

Aquesta normativa sí que és plenament aplicable, i prou coneguda: ve representada per la *Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears* (en la redacció actual, després de diverses vicissituds) i d'aquesta ens interessa l'importantíssim article 14 del qual es deriva el següent:

1. Els topònims de les Illes Balears tenen com a única forma oficial la catalana.

2. *Correspon al Govern de la comunitat autònoma o als consells insulars, d'acord amb l'assessorament de la Universitat de les Illes Balears, determinar els noms oficials dels municipis, territoris, nuclis de població, vies de comunicació interurbanes en general i topònims de la comunitat autònoma.* Els noms de les vies urbanes han d'ésser determinats pels ajuntaments corresponents, també amb l'assessorament esmentat, donant preferència a la toponímia popular tradicional i als elements culturals autòctons.

3. Aquestes denominacions són les legals a tots els efectes i la retolació ha de concordar amb elles. *El Govern de la comunitat autònoma ha de reglamentar la normalització de la retolació pública, respectant, en tots els casos, les normes internacionals que l'Estat hagi subscrit.*

I té el fonament, conforme a l'article 148.1.2a de la Constitució, en l'articulat de l'Estatut d'autonomia (innat, ja des de 1983, en l'article 10.2, per la Llei orgànica 2/1983, de

tòric de la llengua, i se li atorga estatus oficial.

6. Les empreses i altres entitats amb convenis amb les administracions públiques o que directament o indirectament reben suport econòmic d'aquestes han d'utilitzar la toponímia en la llengua minoritzada.

7. Les administracions públiques proporcionen directrius per exigir que els dispositius i les eines fabricats per empreses privades amb finalitats cartogràfiques o de localització (com ara GPS) utilitzin la toponímia en la llengua minoritzada.

25 de febrer; mantengut en 1994, també en l'article 10.2, per la Llei orgànica 9/1994, de 24 de març; mantengut igualment en 1999, en l'article 10.2, per la Llei orgànica 3/1999, de 8 de gener, si bé amb la particularitat que en la versió en castellà, que és l'oficial signada pel Rei, els topònims apareixen tots, com correspon, en català, cosa que no ha tornat a succeir de manera completa i, en la redacció vigent, en 2007, explícitament en l'article 30.2 i concordants, segons la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, amb referència expressa als topònims, com a competència exclusiva). En aqueix sentit, del Preàmbul de l'Estatut d'autonomia (redacció actual), resulta del màxim interès tenir present, sobretot, aquesta importantíssima afirmació:

L'Estatut declara que:
(...)

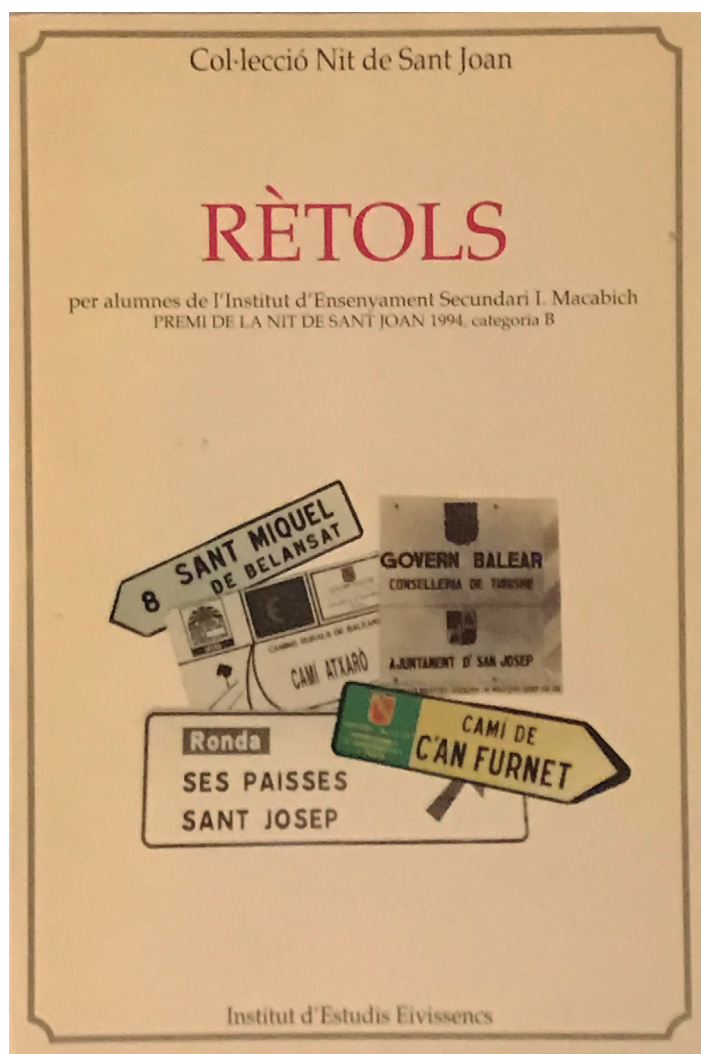
– La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, i la nostra cultura i tradicions són uns elements identificadors de la nostra societat i, en conseqüència, són elements vertebradors de la nostra identitat.

I, fins i tot, de l'Estatut cal fer avinent a més un precepte molt desconegut, però íntimament relacionat amb la terra, com a substrat o base de tot, incorporat l'any 2007, seguint un precepte valencià similar: l'article 24 sobre *Activitat turística i sector primari*, on l'apartat 2 fa un *reconeixement social i cultural del sector primari de les Illes Balears i de la seva important labor en el manteniment de... la cultura, de les tradicions i dels costums més definitoris de la identitat* dels pobles illencs, la qual cosa expressa una relació innata amb la toponímia (es tracta, per a major significació, de l'únic precepte de tot l'Estatut que parla explícitament de tradicions i de costums).

IV. Algunes mostres de topònims i microtopònims i pràctiques a les Pitiüses, a tall d'exemple, on la cosa no ha quadrat...

Conforme a la Llei de normalització lingüística de 1986, els microtopònims de les Pitiüses tenen, com

A la dreta, portada del llibre *Rètols*, treball guanyador del premi Nit de Sant Joan 1994, publicat el 1995 per l'Institut d'Estudis Eivissencs. S'hi fa palesa la gran irregularitat que hi ha en la plasmació dels topònims en la retolació.

a única forma oficial, la catalana; si bé no és difícil, ni improbable, que tinguin o s'empri *oficiosament* una altra forma (en castellà, que no és oficial, emperò, com s'ha vist; tot i tenir "un cert ús o pràctica, per inèrcia", però oficial ja no ho és, de cara als topònims).

I, per mor del turisme, és més que comú que alguns topònims originaris –en català– s'hagin perdut per a l'ús i per a la pràctica, oficial i oficiosa: i s'ha originat l'anomenada *toponímia turística*, com ocorre a Santa Eulària des Riu, per exemple, amb les urbanitzacions *La Joya*, *Siesta* i *Valverde*, exemple del que s'ha anomenat la *toponímia aberrant*, o com ocorria a Formentera, amb el *Maryland*, però explícitament segons l'acord del Ple del Consell Insular de Formentera de 26 de juny de 2020, d'aprovació del nomenclàtor oficial en urbà (BOIB núm. 131, de 25 de juliol de 2020, dia de Sant Jaume,

diada de Formentera), s'ha recuperat el nom tradicional: *es Copinar* (amb independència que, mal ortografiat, es puga haver vist escrit, i es vegi, com *es Cupinà*).

Igualment, i amb d'altres derivades jurídiques que aquí només podem apuntar, i amb moltíssimes repercussions en tots els àmbits, tenim la qüestió del que comporten les marques comercials, a partir de l'ús de topònims o pseudotopònims: el cas més conegut, i per tots, el d'*Ibiza*, marca d'abast mundial (de fama planetària, però que ignora el topònim *vertader i autèntic*) i els anomenats *noms comercials* a partir de les lletres *IBZ* com a diferents de les denominacions o raons socials; però també n'hi ha en àmbits com els de les denominacions d'origen i les qualificacions d'indicació geogràfica protegida, no sempre conformes amb la tradició a l'hora de fer servir el català a les Pitiüses.

Vinyeta humorística publicada a *El Periódico de Ibiza*, que fa referència als topònims castellanitzats.

Una altra qüestió que ha provocat i provoca l'ús turístic i residencial al sòl rústic a Eivissa i Formentera és, a més de noms mal ortografiats –*Sa Suleyada*, per exemple– o redactats en castellà, l'existència en paral·lel, de noms en d'altres llengües –anglès, alemany, francès, italià...– per a àmbits minúsculs o més que minúsculs que desplacen els microtopònims autòctons primigenis, els quals o no es coneixen, o sí (però ja no s'empren, o només en comptats casos i cauen en desús irremeiable substituïts pels gustos dels propietaris), tot i que, en descàrrec del que deim, se sol emprar també, en ocasions, l'autòcton *can...* o *ca na ...*, per a crear-los, o inventar-se'ls, seguit de noms de persones o de conceptes en pluralitat de llengües, amb barreges curioses o sorprenents.

I també tenim, en particular al Registre Mercantil, i allí inscrites, empreses que agafen el nom dels topònims, en castellà –amb faltes patents d'ortografia, escrivint en aquesta llengua: *Compañía Ibizzenca ... SL* i derivats– i en català –també amb nombrosíssimes faltes patents d'ortografia, i qüestió sobre la qual sembla que pròpiament no vetla ningú (en particular al Registre Mercantil Central), fins al punt que s'admet o accepta quasi tot segons l'amplitud imaginativa dels promotors, malgrat que, a voltes, no se'n respecta cap ortografia oficial.

Però la cosa no acaba amb el que hem dit, perquè també el turisme ha

comportat, a més d'aparèixer una pseudotoponímia exòtica, per a les dos illes (que donaria per a tot un article; i tot el que pot trobar-se modernament a Internet), l'aparició de noms peculiars per àmbits no estrictament turístics però sí vinculats amb el desenvolupament constructiu i de necessitats de serveis i edificacions (amb una certa idea de *desenvolupisme*), com ara polígons industrials –l'exemple del Polígon *Montecristo*,⁵ al terme municipal de Sant Antoni de Portmany, amb un nom paradigmàtic, propi de tota una època, ho és–, tot desplaçant el nom originari de la contrada, i modificant-lo pel que fa a l'espai geogràfic primigeni: *can Llaudis* o *ca na Llaudis*, encara que també podria haver-se dit *es Pou de na Maciana*.

Igualment els invents han donat per a molt, com ara, traduint el concepte autòcton de còdols al castellà –*Cantos Rodados*– per a designar, per exemple, el nom d'uns apartaments, i fer perdre's o que quasi es perdi el topònim originari: *es Codo-lar*, al terme municipal de Sant Josep de sa Talaia, que també ho és, en realitat, del lloc on es troba l'aeroport d'Eivissa.

Una cosa similar ha ocorregut amb les cartes nàutiques, amb er-

5. No debades fa esment, amb un sinònim, al fet que s'hi troba el *Cor de Jesús*, just al puig de na Ribes, instal·lat en la primera postguerra (any 1947), i d'això l'invent del terme o concepte de Mont de Crist, finalment conegut com *Montecristo*.

rors patents com els següents: *Los Trocados*, i no *es Trucadors*; *Isla de los Puercos*, quan pertoca *Illa des Porcs*, o *Torre Catalá*, quan pertoca dir-ne *Torre des Pi des Català*. O, ja en terra, amb termes incorrectes a l'hora de la seua plasmació, com per exemple *Exeró* per *Atzaró*.

En qualsevol cas, com que la *Llei de normalització lingüística de 1986* estableix que

Els noms de les vies urbanes han d'ésser determinats pels ajuntaments corresponents, donant preferència a la toponímia popular tradicional i als elements culturals autòctons,

és una evidència que si això passa amb les vies urbanes, amb les vies rurals, com ara camins i tots els elements que s'hi contenen al sòl rústic –la memòria o llegat rural de les Pitiüses, i la pròpia realitat rural és l'àmbit propi de la tradició (de l'obligació de respectar la tradició)–, els microtopònims han de ser recopilats pels ajuntaments, per a oficialitzar-los.

I cal que els ajuntaments donin preferència sempre, per a mantenir-los (si per exemple, un camí acaba convertint-se en carrer), a la toponímia popular tradicional i als elements culturals autòctons (és el cas de l'article salat en alguns casos, i en d'altres el literari, per exemple). I, aquí ve allò obvi, perquè s'exigeix que, tot respectant les variants insulars del català i la seua riquesa innata (article 35.I de l'Estatut d'autonomia i article 2.5 de la Llei de 1986), s'encerti plenament en l'ortografia d'aqueixos microtopònims, conforme a les regles actuals de la llengua, en la seua pluralitat, però sempre amb correcció.

Per què? Per la senzilla raó que no se'ls ha d'abandonar i deixar a la seua sort, amb una anarquia de grafies que els desfigura i contrafà, sinó que, tot respectant els casos en què calgui protegir elements arcaïtzants, els microtopònims *tenen dret* (com a concepte) a ser escrits correctament en la llengua que els és pròpia i en què s'encabeixen: el català autòcton. I així, finalment, i desenvolupant el que estableix la

Llei amb caràcter general per a l'àmbit urbà, però és innat al que comentam en el rústic (més encara, per evitar el defalliment dels costums autòctons en la designació dels noms de lloc), considerar que aqueixes denominacions –les correctes, en català, segons l'ortografia preceptiva– seran les legals a tots els efectes, i si estan mal escrites, caldrà corregir-les i protegir aqueix llegat. I transmetre'l en el futur.

També estableix aqueixa Llei de 1986 –a l'article 10.3– que

Els documents públics atorgats a les Illes Balears s'han de redactar en la llengua oficial escollida per l'atorgant, o, si hi ha més d'un atorgant, en l'idioma que aquests acordassin. En cas de discrepància els documents es redactaran en les dues llengües. Les còpies s'expediran en la llengua utilitzada en la matriu.

I si bé és cert que els instruments notariaus que es redacten a instàncies de les Administracions públiques a Eivissa i a Formentera solen estar redactats en català, els índexs d'escriptures *interpretados* redactades en aquesta llengua, són molt baixos. En totes elles, siga quina siga la llengua del text, els topònims –macro i microtopònims– tenen, per llei, com a única llengua oficial la catalana. Però, ens demanam, i no és una pregunta retòrica, si hom té consciència del dret de què gaudeixen els atorgants que apareguin sempre ben escrits els topònims, pel que fa al fons i pel que fa a la forma (per exemple, transcrivint els noms per a les *finques de procedència* “en el català en què estiguin escrits”, generalment no literari, però per a les finques noves, per a les *finques de reemplaçament*, i el viari annex, en el català que és preceptiu, amb màxima correcció).

Segurament per inèrcia i arrossegament de rutines, moltes escriptures se segueixen redactant en castellà, quan, els atorgants, si sabessin que tenen el dret que es redactin en català, si ho demanen, bé que els agradaria tenir-les en aquesta llengua i si no ho fan, és per evitar presumptes retards o per no “molestar”

Organizada por el Institut d'Estudis Eivissencs MESA REDONDA SOBRE LA NORMALIZACION DE LA TOPONIMIA IBICENCA

El Grup de Defensa y Promoció de la Llengua del Institut d'Estudis Eivissencs ha organizado una mesa redonda sobre la normalización de nuestra toponimia que tendrá lugar hoy viernes, a las ocho de la tarde, en los locales del Institut (Casa de la Iglesia). A esta reunión han sido invitados todos los partidos políticos de las Pitiusas, la Sociedad Arqueológica y la Obra

Cultural de Formentera. Con esta convocatoria, se espera poder contar con la opinión de los grupos culturales y políticos más representativos, para ver de encontrar una unificación de criterios de cara a una toma de conciencia y al inicio de las gestiones oportunas para que todos nuestros topónimos pasen a quedar escritos correctamente en nuestra lengua, el ibicenco.

Notícia del *Diario de Ibiza* del 10 de març de 1978. L'Institut d'Estudis Eivissencs convocava partits polítics i entitats culturals per tal d'assegurar suports per a la normalització toponímica.

(?), quan estan en tot el seu dret d'exigir-ho, si bé tal volta passi que no saben que hi tenen aquest dret. No és estrany que, a voltes, tot i estar l'escriptura redactada en castellà, per mor de l'auditori catalanoparlant, el notari la llegeixi o l'expliqui *materialment* en català, i tots tant contents, i se'n surt del pas, si bé tanmateix, els topònims no apareixen escrits com correspon. Igualment, en fi, algun cas coneixem, però més que minoritari, d'exigència de la redacció en català i, allí sí (és evident), amb el requeriment preceptiu de la màxima correcció en l'escriptura del text i dels topònims, amb casos de resultat d'ultracorrecció o disfuncionals a partir del que ha fet el Col·legi Notarial de les Illes Balears, des de Mallorca (que és el que sol redactar, a la fi, l'escriptura en aquesta llengua, amb una estricta visió mallorquina) sense acabar de tenir en compte que es tracta, precisament, de l'ús oficial del català *de les Pitiüses* i no del català *de Mallorca* (amb les diferen-

cies patents, en ocasions, de lèxic, morfologia i flexió verbal existents), cosa que fins i tot pot repercutir, per defecte, en els topònims. L'exemple més curiós, el relatiu al fet que l'expressió *ca nostra*, abunda per Mallorca, mentre que a les Pitiüses és la de *ca meua*. Fins i tot, en això, les coses són diferents...

v. Les darreres innovacions normatives: a nivell estatal i a nivell autonòmic

En el marc de la Convenció de París que citàvem més amunt, l'Estat espanyol ha aprovat la *Llei 10/2015, de 26 de maig, per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial*, text molt rellevant perquè, conforme a l'article 149.1.28a de la Constitució, obliga fins i tot com a darrer remei, si les Comunitats Autònomes no ho fan, a la intervenció preceptiva de l'Estat a protegir les llengües i modalitats lingüístiques d'Espanya –totes, segons l'article 3.3 de la mateixa Constitució– i la seua riquesa, in-

Cartas a DIARIO DE IBIZA
El Instituto de Estudios Ibicencos y la toponimia

Audim a aquestes columnes del DIARIO DE IBIZA pe: respondre a una suggerència de l'amic M. Planells a l'Institut d'Estudis Eivissencs, formulada a través de la secció feta de paper (DIARIO DE IBIZA del dia 3 d'agost). M. Planells, en diverses ocasions, ha mostrat la seua preocupació per aspectes de la nostra cultura. Darrerament ha esmentat el seu interès en la toponímia, especialment en l'escriptura legítima i correcta dels topònims d'Eivissa i Formentera. M. Planells deia:

"Se ve muy claramente que cuando un estamento oficial como la Diputación de Barcelona —más amunt recorda— va que aquella entitat editarà un mapa de Catalunya— ha visto el peligro de substitución de nuestros nombres y ha obrado en consecuencia, es porque existe un peligro real para estos topónimos. Ciertamente, sólo sería necesario incorporar las palabras correctas al idioma normal —de hecho los topónimos ibicencos son usados continuamente en el lenguaje coloquial. De ahí que la incorrección se haga más evidente—. Por otra parte, escribir correctamente los nombres de pueblos, calles, carreteras, calas, playas, montes, etc. No creo se mucho pedir. Sólo pedir que se hagan las cosas bien".

"Por eso mismo, me otrove a sugerir al Institut d'Estudis Eivissencs, ya muy activo en este aspecto, que publique un pequeño tratado sobre nuestros nombres. Como escribirlos correctamente, o igen, etc. Personalmente, creo que sería muy eficaz, mucho más eficaz sería, si se contara con la ayuda de nuestros Ayuntamientos isleños..."

Des del seu ressorgiment, l'actitud de l'Institut d'Estudis Eivissencs, en la qüestió dels topònims, ha estat clara i rotunda. En els números encara nadons de la revista EIVISSA, 3.ª època, es troben bones mostres de com cre'm que s'han d'escriure els nostres

noms geogràfics. En el manifest que llegirem a Sant Josep, amb motiu de la Festa de la Nit de Sant Joan, entre altres fets, denunciàrem: "La nostra geografia es va fent inassequible —això feia referència als camins prohibits—, i la indicació de nombrosos topònims ofereix corrupcions ortogràfiques significatives d'indiferència o malvolença cap a la nostra llengua i els nostres drets legítims". Tot i això, però, no podem honestament admetre aquell **muy activo en este aspecto** que M. Planells, amb un excés de consideració als atribueix. La correcció i catalanització dels nostres topònims ens preocupa, però l'activitat de l'Institut en aquest sentit encara és incipient. D'altres pesset celebrarem la primera reunió de la Secció de Geografia, de la qual és Director el Dr. Joan Vilà Valentí. Un dels temes preponderants en la reunió fou, predictament, el de la toponímia. Dins uns pocs dies, aquesta Secció es tornarà a reunir i és d'esperar que es tracten amb més detall línies de treball inicialment plantejades. Orem, com M. Planells, en l'eficàcia de la confecció i publicació d'un opuscle sobre toponímia de les Pitiüses, en què la Secció Filològica de l'Institut tindrà un paper de col·laboració, a vegades difícil i deliçós, amb la Secció de Geografia. Simultàniament hem de preveure la gestió amb els ajuntaments d'Eivissa i Formentera perquè propoïn al Ministeri de Governació l'adopció de les denominacions més genuïnes. A alguns pobles i ciutats de Catalunya, les propostes han obtingut resposta favorable. Un exemple n'és Vil·lafranca del Panadès, abans Vilafranca del Penedès, abans Vilafranca del Panadès. Tot això, però, ens suposa temps i feina; confiança en els nostres col·laboradors.

Josep Marl,
 President executiu de l'Institut d'Estudis Eivissencs.

noms geogràfics, celebrada a Nova York l'agost de 2007, tenint en compte la Convenció esmentada, estimant que els topònims formen part del patrimoni cultural immaterial, encoratja els organismes oficials encarregats de la toponímia, entre altres coses, a elaborar un programa de salvaguarda i promoció d'aquest patrimoni, de conformitat amb el paràgraf 3 de l'article 2 i l'article 18 de la Convenció.

O siga, l'ONU considera els topònims com a part del patrimoni cultural immaterial del conjunt de societats del planeta, i encoratja els organismes oficials encarregats de la toponímia a salvaguardar i protegir aqueix patrimoni. Així es plasma en l'article 2 sobre *Concepte de patrimoni cultural immaterial*, d'aqueixa Llei, del qual es deriva que

Tenen la consideració de béns del patrimoni cultural immaterial els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques que les comunitats, els grups i, en alguns casos, els individus reconeguin com a part integrant del seu patrimoni cultural, i en particular:

a) *Tradicions i expressions orals, incloses les modalitats i particularitats lingüístiques com a vehicle del patrimoni cultural immaterial; així com la toponímia tradicional com a instrument per a la concreció de la denominació geogràfica dels territoris.*

L'Estat, doncs, i això és lloable que ho reconegui el Dret en matèria de patrimoni cultural immaterial, fixa l'obligació de la protecció de la toponímia tradicional —conforme a les particularitats lingüístiques de cadascun dels pobles d'Espanya, i la riquesa de totes aqueixes tradicions, i llur correcció idiomàtica interna— com a instrument per a la millor concreció (i coneixement) de la denominació geogràfica dels propis territoris: *els noms que els pertoca*, expressió del que la comunitat, els grups i, en alguns casos, els individus reconeixen com part integrant del patrimoni cultural que els és innat, part del seu ésser.

Però la cosa no acaba aquí, perquè ha set la *Llei 18/2019, de 8 d'abril, de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de les Illes Balears* (en la redacció de l'Avantprojecte de la qual, modestament, hi vàrem col·laborar) la que tanca el cercle, en pro d'aqueixa protecció, amb idea d'efectivitat i no de mera retòrica o grandiloqüència en les afirmacions, sense plasmació tangible.

En efecte, així es deriva del reconeixement del valor de la cultura de cadascun dels pobles de l'arxipèlag —els quatre, on la fragmentació per illes és estructural i manifesta, talment com palesen explícitament l'article 1.1 de l'Estatut d'autonomia i l'article 12.4, per tal de referir el que significa la immaterialitat de la llengua pròpia i tot el que a aquesta se li suma: tradició i toponímia en un espai plural, el de les Balears i Pitiüses. Així s'evidencia en l'article 3 sobre *Àmbits del patrimoni cultural immaterial* (a l'arxipèlag). En aqueix sentit, la lletra a del citat article 3 estableix que

El patrimoni cultural immaterial es manifesta, en particular, en els àmbits següents:

a) *Formes de comunicació, tradicions i expressions orals i les seves produccions, incloses la llengua i les seves modalitats i particularitats lingüístiques com a vehicle del patrimoni cultural immaterial, com també la toponímia tradicional com a instrument per a la denominació geogràfica del territori.*

I, per si faltàs una visió de Dret tradicional, la lletra h d'aqueix article 3 (en la redacció de la qual, humilment, hi vàrem participar concretament, tot proposant explícitament la redacció que, sense esmenes ni debat, es va acceptar plenament al Parlament i avui és Llei), es diu que també el patrimoni cultural immaterial a l'arxipèlag es manifesta en:

h) *Formes de sociabilitat col·lectiva i d'organització social, com també els usos i els costums tradicionals i el dret consuetudinari de cadascuna de les illes, inclosa la*

L'any 1973 ja hi havia un interès palpable per la correcta grafia dels topònims, com demostra aquest escrit de l'Institut d'Estudis Eivissencs publicat al *Diario de Ibiza* el 10 d'agost.

clousa la toponímica, i el geni lingüístic respectiu de cada llengua, si hi ha perill d'espoli o desaparició o de pèrdua de valor o de funcionalitat. I, per a més repercussió, en la pròpia Exposició de motius, la Llei es refereix al que significa la protecció explícita de la toponímia. En efecte, per justificar l'aprovació de la Llei, diu:

Així mateix, la Resolució IX/4 de la IX Conferència de les Nacions Unides sobre la normalització dels

tradició jurídica privativa pròpia de cada illa.

És a dir, per aquesta via addicional també és possible protegir:

a) La toponímia tradicional perquè és consubstancial a una concreta tradició, a una divisió geogràfica pròpia i al que aquesta significa a llarg del temps i,

b) La llengua en què es manifesta, en la seua expressió més local i autòctona.

Per exemple, gràcies a aqueix precepte queda protegida la divisió interna, característica de les Pitiüses, de fragmentació del territori insular en *parròquies*, no només com a divisió formal eclesiàstica del bisbat d'Eivissa, sinó també, per tradició immemorial, civil i administrativa dels respectius municipis, i també la subdivisió interna de cada *parròquia* en *vides*, exemple patent de microtoponímia, alhora, amb les denominacions que hi incorpora cadascuna i expressió de l'assentament de la població a les dos illes, i la seua secular dispersió en sòl rústic, però amb el handicap incontrovertible que les cites oficials per a la localització són per polígons esmentats en xifres...

En aqueix mateix sentit de defensa de l'autoctonia illenca *ad intram* i *ad extram* en matèria de tradició, de llenguatge i de llegat històric a protegir, la *Llei 7/2017, de 3 d'agost, per la qual es modifica la Compilació de Dret Civil de les Illes Balears*, així ho ha tengut en compte de manera palesa i ben expressiva. Tant pel que fa a la qüestió de fer servir un català estricte en matèria de vocabulari (qüestió òbvia), com, sobretot, un català respectuós amb la tradició designativa de cadascú, a l'hora d'explicitar el respectiu Dret Civil (escrit i consuetudinari, que passa a compilar-se) atesa la divisió, intangible i tradicional, en els tres Llibres de què es compon la Compilació i el propi sistema de Dret Civil a l'arxipèlag, cosa que repercuteix a nivell *micro* en la defensa dels costums més arrelats a cada illa, o grup d'illes, en el cas de les Pitiüses,⁶ amb les particularitats que

Toponímia bàsica de les Pitiüses (I)

El Grup de Defensa i Promoció de la Llengua de l'Institut d'Estudis Eivissencs ha realitzat un treball denominat Toponímia Bàsica de les Pitiüses. Un estudi verdaderament interessant que publicarem en edicions successives i que deu de ser llegit i formentera els seus noms tal i com deuen escriure's.

Ésta es la primera parte:
"Avançam cap a l'autonomia. Assistim a un procés de recuperació de les senyes d'identitat dels pobles, necessari després de l'acció despersonalitzadora que ha exercit durant molt de temps l'administració centralista i uniformista.

Les comunitats naturalment definides pels factors geogràfics, econòmics-socials, històrics i culturals reclamen el seu dret d'autogovernar-se en aquells assumptes que són específicament seus. No hi ha cap argument sòlid que pugui posar en dubte el caràcter positiu i progressista d'aquest procés de devolució als pobles de la part de decisió autònoma que els havia estat presa.

Eivissa i Formentera han entrat en aquest camí, i aspirem també a una defensa eficaç del seu patrimoni natural, a un coneixement més ampli i profund de la seua realitat històrica, a un aprofitament equilibrat dels recursos econòmics, a una distribució social més i més justa de la riquesa generada pel treball de la seua població, a una normalització lingüística i cultural que superi les mergacions i els folklorismes simplement decoratius, a un règim polític autònom.

Una part important d'aquest procés general de recuperació és precisament tornar el seu nom a les nostres coses. Maria Villalongue, en un versos acortats rimats, resumeix poèticament el valor dels topònims: la llengua i la terra s'unixen en aquesta constel·lació de noms, el puig s'humanitza i passa a formar part de la cultura del poble que l'habita. Els llocs adquireixen una càrrega simbòlica i afectiva; gràcies al seu nom deixen de ser realitats inertes i passen a tenir una presència viva en la personalitat d'un poble. En els noms dels llocs es manifesta sintèticament la història: els vestigis més remots (Eivissa, Tagomajor), la romanització (Portmany, es Vedrà), la dominació musulmana (Aubarc, Benirrà), la presència catalana que perdura i predomina (Sant Jordi, Santa Eulària, ses Figueretes, Cala Llonga), els casos de castellanització administrativa (San Fernando, San Francisco).

Tal com ha dit Louis-Jean CALVET (Llengu-

tique et colonialisme), el menyspreu de les apel·lacions autòctones procedeix d'un menyspreu més vast cap als pobles, la seua cultura i la seua personalitat, que es posa de manifest en tots els règims colonials. La dominació política i econòmica es tradueix culturalment en la marginació de la cultura del poble dominat, ignorada i sotmesa a la cultura oficial, tolerada només com a exòtisme pintoresc i folklòric.

Els nostres noms autòctons, igual que els dels llocs colonitzats, no es tenen en compte: són traduïts (Ibiza, San Miguel) o deformatos (Figueretes), de la mateixa manera que s'expropien els territoris (p.e. ses Salines), per, dret de conquesta. Si és necessari trobar noves denominacions, es prescindeix de la llengua pròpia, com en el cas de San Fernando o San Francisco.

La nomenclatura castellana tendeix a suplantar a vegades les formes genuïnes: San Carlos o Santa Inés en comptes de Sant Carles o Santa Agnès. L'administració política o religiosa ignora els noms de les nostres vides i quarts: Peralta, Corona, Ballan-sat...

Es necessari ser conscient d'aquest procés de deterioració de la identitat del nostre poble i posar-hi remei decididament.

No negarem que fora d'aquestes illes es pugui fer ús d'alguns noms de lloc traduïts, de la mateixa manera que tenim els nostres equivalents de topònims d'altres lèngües (Saragossa, Londres, Sardenya). Però els noms oficials i presents públicament han de ser els noms autòctons, amb un respecte escrupolós a la llengua i a la cultura del poble que habita aqueixos llocs. ¿Què sentien els francesos o els castellans si els noms oficials dels seus llocs fossin escrits en una llengua que no fos la seua?

Demanar que els noms oficials i públics d'Eivissa i Formentera estiguin escrits en la nostra llengua no és més que demanar el dret a la cultura pròpia, el dret a ser eivissencs i formenterers. Negar aquest dret elemental seria una tremenda contradicció amb el procés democràtic i autonomista que vivim.

CRITERIS PER A LA FIXACIÓ DELS NOSTRES TOPONIMS

En abordar la qüestió de la correcta grafia dels nostres topònims, hem topat amb moltes de problemes. No podem oblidar que així com hi ha topònims d'una etimologia molt clara, també n'hi ha alguns, l'etimologia dels quals ens és totalment desconeguda. Per determinar la grafia dels noms de lloc d'Eivissa i Formentera hem aplicat aquests criteris:

1. Els topònims s'han d'escriure en la nostra llengua.

Perquè així com els pronunciam sempre tradicionalment. Perquè el poble fa seus els llocs donant-los un nom en la seua llengua. Traduir els topònims és reincidir en la profunda alienació cultural que patim. Escriure els noms en la llengua de la terra representarà un element de conscienciació del poble de la importància de la llengua que parlen. Contribuirà a eliminar prejudicis i complexos d'inferioritat lingüístics. En definitiva, serà un pas important del procés de recuperació de la nostra identitat cultural.

II. Manteniment i potenciació dels noms de les vides tradicionals.

Creiem que els noms de les vides, encara ben vius, s'han de mantenir, fins i tot en els casos on el nom de la parròquia està substituït actualment, o ja ha substituït, el nom tradicional. Així, per exemple, considerem que els noms que hauríem d'adoptar són Sant Josep de sa Talaià, Sant Rafel de Força, Sant Joan de Labritja i Sant Antoni de Portmany... i no Sant Josep, Sant Rafel, Sant Joan i Sant Antoni. D'aquesta forma, mantindrem vius els topònims tradicionals i s'evitaran moltes confusions: a Catalunya, el País Valencià o a Mallorca i Menorca, hi pot haver un altre poble que també es digui Sant Josep, Sant Rafel, Sant Joan, o Sant Antoni, però si hi afegim el nom del territori corresponent, aquesta confusió és del tot impossible.

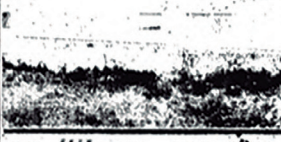
Així, doncs, el manteniment dels noms antics té dues funcions: per un costat deixar constància d'uns noms tradicionals, la major part dels quals ja són documentats al memorial del repartiment; per una altra banda, evitar les confusions que hi pugui haver amb topònims d'altres llocs.

III. Fidelitat a la pronúncia dins els límits de la correcció.

En general seguim la pronúncia actual dels topònims sempre i quan aquesta forma de pronunciar el nom de lloc no sigui una mera castellanització (Sant Carlos o Santa Inés en comptes de Sant Carles o Santa Agnès), o una vulgar degeneració (Santa Lletrodia o Lleturis en comptes de Santa Gertrúdia).

Igualment considerem que els pobles de Sant Francesc de ses Salines, Sant Francesc de Formentera i Sant Ferran de Formentera s'han d'escriure com ho acaben de fer, sense fer cas d'imposicions administratives que ens han obligat a batre aquests pobles en la llengua castellana, llengua que respectem profundament però que no és la pròpia d'aquestes illes.

(CONTINUARÀ)

El 7 de juny de 1978 el *Diario de Ibiza* publicava la primera part del treball «Toponímia bàsica de les Pitiüses», elaborat pel Grup de Defensa i Promoció de la Llengua, de l'Institut d'Estudis Eivissencs.

fins i tot en això, i més en matèria toponímica, com és normal, existeixen.

6. En efecte, que fa a les Pitiüses, s'ha modificat, en la versió catalana de la Compilació, que era l'originària de 1990, entre d'altres, l'importantíssim article 81.1 a propòsit del pagament de la llegítima (en matèria d'herències), que es pagarà, segons la versió catalana, d'acord amb la forma genuïna de designar "els diners" a Eivissa i Formentera: en *sous* o *metàl·lic*, aspiració històrica, d'abast jurídic, però també identitari i de fons substantiu, de redacció d'acord amb la tradició eivissenca i formenterera enfront de la redacció que mantenia el precepte, que malgrat referir-se al Dret Civil privatiu de les Pitiüses, tenia la seua versió catalana redactada en mallorquí (català de Mallorca), tot emprant la paraula *doblers*, terme completament desconegut, sense parangó, a les Pitiüses, i considerat fins i tot com un mallorquinisme lingüístic impropri per complet del i per al Llibre III, l'encarregat de recollir el Dret Civil propi d'Eivissa i Formentera. I que s'ha suprimit, pel nom

En conseqüència, atès tot aqueix bagatge normatiu, és normal (i no s'ha de vore com una excepcionalitat o raresa pintoresca) que el Parlament de les Illes Balears, en aprovar la *Llei 16/2019, de 8 d'abril, de l'estatut especial de capitalitat de la ciutat d'Eivissa* (BOIB núm. 48, de 13 d'abril de 2019; versió en català), pel que fa a la versió en castellà, hagi ordenat que apa-

autòcton d'Eivissa i Formentera: el de *sous*, i sense emprar el terme estàndard del català (*diners*), per considerar-lo més que llunyà, sense cap ús a les Pitiüses. En la versió en castellà d'aquest article 81.1, simplement es diu «en dinero o metálico». La llegítima es paga, doncs, a Mallorca (i a Menorca), en *doblers* (article 48 i, per remissió, per a Menorca, article 65), tot emprant la veu pròpia del català d'aqueixes illes i a Eivissa i Formentera es paga en *sous* o *metàl·lic* (article 81.1), tot fent servir la veu pròpia del català pitiü.

rega així explícitament: *Ley 16/2019, de 8 de abril, del estatuto especial de capitalidad de la ciudad de Eivissa* (BOIB núm. 48, de 13 d'abril de 2019), amb el topònim *Eivissa* en tot moment en català, com *Eivissa* i no *Ibiza*, que no surt enlloc. I així apareix, sobretot, publicat al BOE núm. 109, de 7 de maig de 2019, en castellà, de la manera següent: *Ley 16/2019, de 8 de abril, del estatuto especial de capitalidad de la ciudad de Eivissa*, amb el topònim *Eivissa* en tot moment en català, com *Eivissa* i no *Ibiza*.

En realitat, l'anterior ja tengué un relatiu antecedent amb el que significà, en el seu dia, la iniciativa legislativa que partí del Parlament de les Illes Balears cap a les Corts Generals, i que fructificà, a propòsit de la catalanització oficial de la denominació de la província de *Baleares* a *Illes Balears*, a tots els efectes, en virtut de la *Llei 13/1997, de 25 d'abril*, aprovada per aquelles Corts, i al nom avui de la pròpia Comunitat Autònoma, també a tots els efectes, i exclusivament en català. Entre d'altres qüestions, l'Exposició de motius de la Llei de 1997 (que transcrivim en castellà, pel fons del missatge que volem expressar), constata que això es feia per mor del següent:

Para hacer coincidir la denominación oficial de la Comunidad Autónoma y la de la provincia, por respeto a la tradición cultural e histórica y para establecer el uso oficial del topónimo Illes Balears en lengua catalana, propia de los mallorquines, menorquines, ibicencos y formenterenses, se promulga la presente Ley.

I així apareix publicat al BOE,⁷ inclòs el gentilici dels formenterers en castellà, com a *formenterenses*; i en la versió catalana, parla dels *formenterencs*, no dels *formenterers*.

7. La disposició addicional primera de la Llei conté una excepció: *En los libros de texto y material didáctico, así como en otros usos no oficiales, cuando la lengua que se utilice sea el castellano, el topónimo correspondiente se podrá designar en esta lengua.* O siga, el concepte *Islas Baleares* o *Baleares*, es pot emprar (potestativament), però no implica mai usos oficials.

Una cosa similar ja es va fer, abans, amb la també *Llei de les Corts Generals 2/1992, de 28 de febrer*, per la qual passaren a denominar-se oficialment *Girona* i *Lleida* les províncies de *Gerona* i *Lérida*, on l'Exposició de motius ho justifica, entre d'altres qüestions, pel fet que

Las mismas razones históricas y culturales que avalaron la denominación oficial de los municipios de Girona y Lleida se hacen igualmente extensibles para el nombre de las respectivas provincias, además de una manifiesta aceptación popular y social de la toponimia mencionada por parte de sus habitantes.

I, també s'aprecia igualment part d'això, en el que significa la *Llei 25/1999, de 6 de juliol*, de les Corts Generals, per la qual es declaren cooficials les denominacions *Alacant*, *Castelló* i *València* per a les províncies que integren la Comunitat Valenciana (allí, per raons òbvies, en atenció a la realitat de l'existència de les dos zones lingüístiques del País Valencià, de manera simultània, pel que fa al nom de les províncies, en valencià i castellà). Prou il·lustrativa és, en fi, l'Exposició de motius, sobre el valor de la toponímia en general, quan diu el següent:

En todas estas denominaciones en valenciano [Alacant, Castelló i València] se tuvo en cuenta la costumbre, la historia acreditada documental y literariamente y las normas ortográficas aceptadas por la comunidad académica.

L'intent de plasmació i de protecció de la toponímia illenca al més alt nivell jurídic possible ve representat, ara per ara, just a partir de la petició unànime del Ple del Consell Insular de Formentera de l'1de desembre de 2017, en l'acord també unànime del Parlament de les Illes Balears del 9 d'octubre de 2018 on s'aprovà la *Proposició de Llei de reforma de l'article 69.3 de la Constitució espanyola als efectes que l'illa de Formentera triï un senador propi, amb independència del que triï l'illa d'Eivissa*.

Un text, on entre d'altres qüestions, com són les d'explicitar en el Preàmbul la fita històrica que significa una autèntica Reforma constitucional i la creació de la circumscripció de Formentera al Senat i la completa substantivació política i administrativa de l'illa al conjunt de l'Estat espanyol, s'és també plenament sensible a la toponímia autòctona en català en la versió oficial castellana de la norma i, sobretot, solidari amb l'illa germana d'Eivissa amb la seua tradició designativa i històrica: amb el topònim escrit *Eivissa* i no *Ibiza*, en l'article 69.3 de la Constitució; redactat tot ell, modestament, per qui ara escriu i pel lletrat llavors del Consell Insular de Formentera, Sr. Josep Costa i Rosselló.

En aquest sentit, i segons que es deriva de l'actual XIV legislatura de les Corts Generals: *Proposición de Ley para la reforma del artículo 69.3 de la Constitución española a los efectos de que la isla de Formentera elija un senador propio, con independencia del que elija la isla de Eivissa (corresponde a los números de expediente 101/000004/0000 de la XII Legislatura y 101/000004/0000 de la XIII Legislatura).* (101/000002) [*Boletín Oficial de las Cortes Generales, BOCG. Congreso de los Diputados Núm. B-2-1 de 20/12/2019*],⁸ ara en tramitació. D'aquest text, transcrivim la part final del Projecte de Preàmbul de Reforma constitucional, suficientment il·lustratiu del que volem explicar:

Se deja constancia de que, con una reforma del alcance y contenido concretos de la presente, se intenta que queden reconocidas, y no de un modo retórico, sino efectivo, en el Senado (por definición, la cámara de la representación territorial, con plena voluntad de ejercerlo así), las singularidades territoriales, geográficas y existencia-

8. Més informació aquí: https://www.congreso.es/busqueda-de-iniciativas?p_p_id=iniciativas&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&iniciativas_mode=mostrarDetalle&iniciativas_legislatura=XIV&iniciativas_id=101%2F000002

les del conjunto de los territorios que conforman España, en toda su pluralidad y diversidad constitutiva, incluidas las riquezas lingüístico-culturales y toponímicas que la pluralidad mencionada manifiesta, como expresión auténtica del ser y del espíritu de las nacionalidades y regiones que la integran. *Y se pone de manifiesto de forma explícita en el supuesto de los archipiélagos ad intram y ad extram, como no puede ser de otra manera a causa de lo que significa el amparo efectivo y cierto del hecho insular (que la propia Constitución establece en el artículo 138.1 in fine), el protagonismo de las islas (de todas las islas mayores habitadas, como la de Formentera), para que una decisión como la presente se considere una buena reforma, en este caso una buena reforma constitucional, sentida como propia y querida, dentro del propio archipiélago balear (en plena igualdad con el canario) y, por extensión, en el conjunto de España, en pro de la correcta representación de todos los pueblos que la conformamos y para una adecuada gobernación, en esta Unión Europea plural y diversa del siglo XXI en la que vivimos y de la que formamos parte.*

VI. La normativa específica balear sobre la toponimia i la seua replega i protecció

Resulta del nostre màxim interès, per constituir el Dret vigent, referir-nos també al *Decret 36/2011, de 15 d'abril, pel qual es crea la Comissió de Toponímia de les Illes Balears* en la qual estan representades les Pitiüses, des d'un punt de vista tècnic, de cara a tractar la protecció de la toponímia (amb els mitjans per a aconseguir-ho) que ara versam. De l'Exposició de motius, de moltíssima rellevància, transcrivim el següent:

La toponímia de les Illes Balears és un patrimoni col·lectiu que cal salvaguardar com a part del patrimoni lingüístic i cultural de les Illes Balears, ja que és un vehicle d'informació sobre la nostra llengua, la nostra història i geografia, i constitueix un pilar fonamental de les senyes d'identitat cultural del nostre país.

Toponímia bàsica de les Pitiüses (II)

IV. Criteris ortogràfics generals.

a) L'article

Per norma general, considerem que quan el nom del topònim acompanya un accident geogràfic, l'article no forma part del topònim. Així escriurem Platja d'En Bossa i no sa Platja d'En Bossa. En aquests casos, l'ús d'un article determinat (salat o literari) serà facultatiu, depenent del nivell de llenguatge que s'utilitzi. Quan l'accent geogràfic mateix constitueix el topònim, considerem, però, que l'article en forma part; així, escriurem Cala d'Aubarca, però també sa Cala. En els altres casos incloem l'article com a component del topònim i el respectem tal com és en la parla normal del poble: ses Bledes, es Canar, la Savina, la Mola, s'Espartar, etc.

L'article salat i el literari, sempre que acompanyin un topònim o en formen part, s'han d'escriure amb minúscules.

L'article nominal (en, na n) s'escriurem sempre amb majúscula: es Pont d'En Llützer, Ca Na Negreta.

b) La preposició

Sempre que dins un topònim hi hagi una preposició, s'escriurà amb minúscula: Arabí de Baix, Caló de s'Oraige.

c) La contracció

Seguirà les normes generals de la gramàtica: Can Sifre, Ca N'Escandell. Això no obstant, quan usem l'article salat farem ús de l'apòstrof: Ca's Serres, Ca's Ferró, Santa Eulària (o Eulària) d'es Riu.

d) "ia", "ua" finals, pronunciades "i", "u".

En els casos en què el camp, seguint la seua pronúncia general, simplifiquen el díftong "ua" en "o" (pronunciat "u"), com en el cas d'aigua, pronunciat aigua, i quan redueixen la terminació "ia" a una "i" (pacència, història, pronunciat pacienci, històri), hem preferit les terminacions "ua", "ia", perquè són les més correctes i no són estranyes al parlar de les Pitiüses, ja que coincideixen amb la pronúncia de Vila: s'Aigua Blanca i Balafia, i no s'Aigo Blanca i Balafi.

e) El díftong "au" inicial.

Quan la síl·laba inicial "al" provinent de l'article àrab ha donat aquí a través de l'evolució lingüística un equivalent "au" (alfala, alfibia) han donat a les Pitiüses aulals, aulabia), considerem oportú de mantenir aquesta síl·laba "au" en els topònims: Aubarca, Aucalà i no Albarca i Alcalà.

f) El iisme.

En els casos dels topònims que pronunciam amb "i" semivocal o semiconsonant i que segons les normes gramaticals i l'etimologia hauríem d'escriure amb "ll", optem per escriure-les d'aquesta darrera manera, ja que al capdavant només es tracta d'una qüestió d'ortografia i els ciutadans i forasters podem seguir pronunciant la "ll" com a "l". En tenim algunes mostres palpables: els llinatges Roselló i Castelló, sempre els hem escrit amb "ll" i els hem pronunciat amb "l" moltes voltes. Si volem normalitzar la toponímia, hem de convenir que hem de normalitzar també l'ús de la "ll" en l'escriptura, tot i mantenint la "l" en la pronúncia. Escriurem sa Conillera, es Camp Vell, etc.

Així mateix, creim convenient de fer una excepció a aquesta regla en el cas de ses Païsses, que si s'escriu amb "ll" pot dur a desgraciades confusions. En aquest cas considerem més adequat per evitar homografies fastidioses, usar ses Païsses i admetre vora seu, com a segona forma, ses Païsses.

g) Benimaimó, Benirràs, Beniformiga...

Creim que tots aquests topònims, que ja apareixen documentats en el memorial del repartiment d'Eivissa, els hem d'escriure amb Bení inicial, ja que és la forma més pura de les que mantenim. La pronúncia actual de Binerràs, Vinemussa, pot obeir a fenòmens de metàtesi (canvi d'ordre de dues lletres en la pronúncia) o a simples confusions entre b i v.

h) Els llinatges en els topònims.

Sempre que un llinatge forma part del topònim hem optat per escriure'l segons les normes modernes d'ortografia; així i tot podem seguir pronunciant el topònim com ho hem fet sempre. Així, escriurem: Can Bofill, Can Sifre (del germànic "Sigfrid") i es Trull d'En Vic (i no Can Boffi, Can Cifre, i es Trull d'En Vich), però podem seguir pronunciant Boffi com ho hem fet fins ara.

i) Els noms compostos.

Seguim les normes generals. Quan el nom sense formar part del topònim va separat, també s'escriu així en el topònim: un corb marí (ocell), es Corb Marí (topònim). Quan segons la gramàtica els dos elements formen una sola paraula, també ho fem així en

La fixació de la toponímia: es Botsafoc i no es Bota Foc.

El topònim Portossaler consta de dos elements que escrivim justs perquè el primer no existeix en la nostra llengua actual fora dels topònims.

V. La duplicitat de formes.

En els casos en què existeix una duplicitat de formes hem procurat triar sempre la forma de més tradició literària i la més pura. Es per això que escrivim Benimussa i no Vinemussa. Hi ha casos, però, en què les dues formes són ben correctes i si una forma té més tradició, l'altra és més popular, o bé les dues formes són igualment vives dins la parla general, en aquest cas respectem les dues formes. L'ús d'una variant o d'una altra vendrà determinada pel criteri de quies usi.

Exemples de duplicitat: Santa Eulària (o Eulària) d'es Riu (una és més pura i l'altra més popular); la Bassa o Cala Bassa; Aubarca o Sant Mateu d'Aubarca; Corona o Santa Agnès de Corona; etc.

En el cas de Safarell, per exemple, no hi ha cap duplicitat ja que si per un costat en el Memorial de Divisions figura Safarell, per l'altre, avui en dia no es pronuncia així. Adoptam Safarell perquè és la forma viva; però en aquest cas no existeix cap duplicitat.

En la relació que ve a continuació apareixen els noms de les vides, per pobles, i els dels barris i llocs importants, per municipis, tot per ordre alfabètic.

Els topònims de la costa pertaxen de Vila i de la Savina i van en sentit contrari al de les agulles del relloige.

NOTES IMPORTANTES:

En els casos en què s'hagi d'escriure la paraula geminada (ll), el puntet que va entre les dues lletres ha de ser un punt volat.

S'ha de tenir cura en escriure els topònims de posar bé els accents, i sobretot quan escrivim amb majúscules.

Segon lliurament del treball «Toponímia bàsica de les Pitiüses», publicat al *Diario de Ibiza* el 8 de juny de 1978.

I feim esment que l'esmentada Exposició de motius reconeix així mateix que l'Estatut d'autonomia estableix, en l'article 30.2, que la denominació oficial dels municipis i dels topònims és competència exclusiva de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, i internament repartida entre l'Administració autonòmica al servei del Govern i els quatre Consells Insulars (article 70.2, amb les competències que pertoca a aquests sobre règim local). I també se'ns recorda que l'article 35 de l'Estatut fa referència a la Universitat de les Illes Balears (UIB) com a institució consultiva per a tot el que es refereix a la llengua catalana, que ho vehicula a través del Gabinet d'Onomàstica (Toponímia i Antroponímia) com a servei de suport per a la docència, la recerca i el desenvolupament en el camp de l'onomàstica i de les tecnologies associades que es desenvolupen a la

UIB i la Comissió Tècnica d'Assessorament Lingüístic (CTAL), comissió delegada del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, la qual s'ocupa de dur a terme l'assessorament lingüístic en matèria de llengua catalana en general i n'elabora els dictàmens corresponents, sol·licitats directament o a través del Servei Lingüístic de la UIB.

La Comissió de Toponímia creada en 2011 es configurarà com a

òrgan que impulsi l'aplec i l'estudi de la toponímia de les Illes Balears i la seva retolació i, en general, la seva representació georeferenciada, *tot fixant-ne els criteris corresponents i elaborant els nomenclàtors georeferenciats que es-timi necessaris,*

que hauria de servir, d'una vegada per totes, per a la protecció que aquí tractam.

El seu objecte –article 1– és el de ser

«L'òrgan de proposta en matèria de fixació oficial dels topònims de les Illes Balears i sobre la seva integració en la cartografia oficial relativa a les Illes Balears, però sens perjudici de les funcions que la Universitat de les Illes Balears té atribuïdes en matèria d'assessorament lingüístic», segons l'Estatut.

Les funcions –article 3– són les següents (prestatu atenció a la lletra rodona):

a) *Elaborar la proposta dels nomenclàtors georeferenciats de la toponímia oficial de les Illes Balears destinats a la cartografia bàsica de les Illes Balears que s'estimin necessaris.*

b) *Fixar els criteris per a l'ús i la representació de la toponímia en la cartografia oficial de les Illes Balears.*

c) *Assessorar les administracions públiques de les Illes Balears sobre la necessitat i les prioritats respecte a la recollida, l'estudi i la recuperació dels topònims de les Illes Balears.*

d) *Impulsar els estudis i els treballs tècnics necessaris destinats al coneixement, la correcció i la recuperació dels topònims de les Illes Balears.*

e) *Impulsar les mesures necessàries perquè en tota la cartografia oficial i la privada i en totes les publicacions de referència, guies de viatge i de navegació, llibres de text, pàgines web i altres obres similars, i també en la retolació, la denominació dels topònims s'ajusti a la que figuri en els nomenclàtors de la toponímia de les Illes Balears.*

f) *Elevat al Consell de Govern la proposta de nomenclàtors perquè l'aprovi.*

Els criteris de normativització toponímica adoptats en l'elaboració dels nomenclàtors són els fixats per la CTAL de la UIB.

Com veim, tot una plèiade de funcions que resulten de plena aplicació en allò que tractam, des de diversos punts de vista.

VII. La normativa autonòmica comparada a d'altres territoris de llengua catalana: la interrelació i contrast amb la legislació balear

És el cas del Decret 69/2017, de 2 de juny, del Consell [de la Generalitat Valenciana], de regulació dels criteris i procediment per al canvi de denominació dels municipis i altres entitats locals de la Comunitat Valenciana.

Aquest decret regula també els criteris aplicables a la toponímia en el procés de canvi de la denominació dels municipis i altres entitats locals, la qual cosa resulta important, segons la seua Exposició de motius, en referir que ho fa

(D)es del punt de vista de la normalització de la toponímia valenciana i la seua adequació a la normativa consolidada de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, atenent principalment el criteri de territorialitat establert en la Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià.

I, sobretot, afegeix que

La toponímia, com a element a través del qual un col·lectiu humà posa nom a la realitat que el rodeja i designa els elements físics i humans del seu entorn, ha de ser protegida i respectada pels poders públics.

Atesa la realitat natural valenciana de comptar amb la zona catalanoparlant i la zona castellanoparlant (aquesta darrera amb multitud de petjades d'arrel aragonesa i murciana, no tota castellana estrictament i amb osmosi entre el valencià i el castellà en algunes zones) advoça per una protecció explícita de totes les formes lingüístiques i les modalitats internes, inclòs el mallorquí de Tàrbena i la Vall de Gallinera i la seua grafia oficial autòctona, segons aqueixes variants, i totes són protegides:

Partint d'aquesta premissa i atenent l'encàrrec de la Llei d'ús i ensenyament del valencià, es procurarà evitar la forma bilingüe, perquè aquesta no respon a la tradició històrica ni lingüística dels pobles, i es prioritzarà la forma en-

dònima del topònim; és a dir, la denominació valenciana per als municipis de la zona valencianoparlant i la denominació castellana per als municipis de la zona castellanoparlant, amb l'objectiu de salvaguardar la toponímia tradicional com un element que forma part del patrimoni cultural de tots els valencians.

I és el cas, igualment, del Decret 133/2020, de 17 de novembre, sobre l'establiment i l'ús de la toponímia i sobre la Comissió de Toponímia, de la Generalitat de Catalunya. O siga que en un mateix Decret es tracta la qüestió de fons o substantiva de la toponímia i se'n regula també la Comissió encarregada de tractar aqueixa matèria.

De l'Exposició de motius d'aquest Decret català de 2020 ens interessa ressaltar que, a més a més de fer-se referència al valor lingüístic per se de la toponímia en les dos llengües pròpies i oficials de Catalunya, el català i l'occità (o aranès, a l'Aran);⁹ que l'article 143 de l'Estatut

9. A propòsit d'aquesta qüestió no ens hem pogut estar de reproduir, sobre tot això, la legislació aranesa que ho regula, aprovada pel Parlament de Catalunya, com a normativa autonòmica comparada, amb el màxim rang. La reproduïm en llengua occitana, per ser suficientment entenedora, com a llengua germana del català. Es tracta del que diu la Llei 35/2010, de l'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran, i plenament constitucional. En efecte, així es deriva dels articles 11 i 12 d'aqueixa Llei, del tenor literal següent, en occità aranès, sobre toponímia i antroponímia: *Lei 35/2010, deth 1 d'octobre, der occitan, aranès en Aran.*

Article 11 Toponímia

1. Es topònims d'Aran an coma soleta forma oficiau era aranesa.

2. Eth Conselh Generau d'Aran ei membre nat des organismes competents en matèria de toponímia en Catalonha.

3. Era determinacion dera denominacion des municipis aranesi se regís pera legislacion de regim locau, qu'a de preveir era participacion deth Conselh Generau d'Aran enes procediments corresponents.

4. Era determinacion deth nòm des vies urbanes e des nuclèus de poblacion de tota sòrta correspon as ajuntaments aranesi. Eth Conselh Generau d'Aran a de participar, cossent damb era norma aplicabla, enes procediments relatius ara determinacion des nòms des vies interurbanes que transcorren per Aran.

5. Es vies que transcorren per Aran, damb independéncia dera administracion titulara, s'an de mercar cossent damb eth Conselh

tut d'autonomia de Catalunya atribueix a la Generalitat de Catalunya la competència exclusiva en matèria de llengua pròpia (que inclou, en tot cas, la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de l'oficialitat) i que explícitament se'n remet, per extens, al que ja coneixem dels instruments internacionals sobre la toponímia com a expressió immaterial, geogràfica i històrica, del patrimoni cultural, que ja hem tractat. I n'assenyala més instruments normatius, i això enllaça a la perfecció amb l'arsenal jurídic sobre protecció d'aquest cabal cultural i lingüístic que aquí defensam, i resulta de plena aplicació a les Pitiüses, per completa equivalència i teleologia o finalitat, ex article 3.1 del Codi Civil:

La IX Conferència de les Nacions Unides sobre la normalització dels noms geogràfics (2007), en la Resolució IX/4, considera que els topònims formen part del patrimoni cultural immaterial de la humanitat, i que s'han d'inventariar, protegir i promoure d'acord amb la Convenció de la UNESCO per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, de 17 d'octubre de 2003. La resolució esmentada s'ha d'emmarcar per la contribució més àmplia dels organismes especialitzats de l'ONU a l'estandardització dels noms geogràfics i la protecció del pluralisme lingüístic en aquest àmbit. En el marc del Consell d'Europa, s'inclouen referències a la protecció de la toponímia en la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries de 1992 (article 10.2.g), d'aplicació a la llengua catalana segons l'instrument de ratificació del tractat, i el Conveni marc per a la protecció de les minories nacionals de 1995 (article 11.3).

Generau d'Aran.
Article 12

Antroponímia

1. Es ciutadans an dret a emprar era forma normativament correcta en aranés des sòns nòms e cognòms.

2. Es persones interessades pòden obtier era constància dera forma normativament correcta en aranés des sòns nòms e cognòms en Registre Civi, pera simpla manifestacion dera persona interessada, cossent damb çò qu'establis era legislacion.

Toponímia bàsica de las Pitiüses (III)

Illes Pitiüses: Eivissa, Formentera, illa de Santa Eulària (o de Santa Eulària), Tagomago, sa Conillera, ses Bledes, s'Espartar (o illa de s'Espart), illa d'es Bosc, es Vedrà, es Vedranell, es Penjats (illa d'es Penjats), s'Espalmador, s'Espardell, etc.

Municipis d'Eivissa: Eivissa, Santa Eulària (o Eulària) d'es Riu, Sant Joan de Labritja, Sant Antoni de Portmany, Sant Josep de sa Talaià.

Barris i altres llocs del municipi d'Eivissa: Dalt Vila, sa Penya, sa Riba, la Bomba, la Marina, s'Eixample, Puig d'es Molins, ses Figueretes, es Viver, Platja d'En Bosa, Ca's Serres (de Dalt i de Baix), Can Sifre, Ca' N'Escandell, Sant Cristòfol, sa Bodega, ses Canyes, s'Hort del Bubo, Can Boñil, sa Blanca Dona, Ca's Ferró, ses Feixes, Talamanca, ses Figueres, illa Plana, illa Grossa, es Botafoc.

Pobles del municipi de Santa Eulària (o Santa Eulària) d'es Riu: Santa Eulària (o Santa Eulària) d'es Riu, Sant Carles de Peralta, Santa Gertrudis de Fruitera, Jesús (parroquia de la Mare de Déu de Jesús), Puig d'En Valls (parroquia de Santa Maria Mare de l'Església).

Pobles del municipi de Sant Joan de Labritja: Sant Joan de Labritja, Sant Vicent de sa Cala (o sa Cala), Sant Miquel de Balansat, Sant Llorenç de Balifia.

Pobles del municipi de Sant Antoni de Portmany: Sant Antoni de Portmany, (Santa Agnès de Corona (o Corona)), Sant Mateu d'Aubarca (o Aubarca), Sant Rafel de Forca.

Pobles del municipi de Sant Josep de sa Talaià: Sant Josep de sa Talaià, Sant Agustí d'es Vedrà, es Cubells (parroquia de la Mare de Déu del Carme), Sant Jordi de ses Salines, Sant Francesc de ses Salines.

Vendes de Santa Eulària (o Santa Eulària) d'es Riu: Arabí de Baix, Arabí de Dalt, Cala Llarga de Baix, Cala Llarga de Dalt, es Colom de Baix, es Colons de Dalt, s'Eglésia, es Novells, es Trull d'En Vic, sa Vila.

Vendes de Sant Carles de Peralta: Atzaró, es Figueras, Moma, Peralta.

Vendes de Santa Gertrudis de Fruitera: Can Llitzet, Ca's Ramons, Ca's Savions, Ca's Serres, Fruitera, Parada, es Poble, sa Picassa, Santa Maria.

Vendes de Jesús: Cala Llarga, l'Horta, sa Marina, Santa Maria, ses Torres.

Vendes d'es Puig d'En Valls: es Puig d'En Valls, l'Horta (part).

Barris i altres llocs del municipi de Santa Eulària (o Santa Eulària) d'es Riu: s'Argamassa, s'Argentera, Caló Mastella, Cala Palla, Campanitx, Ca Na Negreta, es Canar, Can Fomet, Can Negro, Can Pep Si-

ferri, Cala Gració, es Caló d'es Moro, es Camp Vell, Can Bonet, Can Gennà, Ca's Llobets, Ca's Ramons, Ca's Tur, Coll d'es Rosellons, es Fumeral, sa Galera, la Granada, ses Marrades, ses Paines (o ses Pallises), es Poals, Puig Blanc, es Racó d'Aucali, sa Talaià.

Vendes de Sant Josep de sa Talaià: Benimussa, Ca's Marins (part), Ca's Serres, sa Talaià.

Vendes de Sant Agustí d'es Vedrà: sa Botiga de Can Pep Frare de s'Arenet, Cala de Bou, Can Pere Botja, es Racó de s'Alqueria, es Vedrà.

Vendes d'es Cubells: Cala d'Hort, Ca's Marins, es Cubells.

Vendes de Sant Jordi de ses Salines: Ca's Costes, l'Horta, es Racó.

Vendes de Sant Francesc de ses Salines: sa Canal, Can Llaudis, Can Pis, es Jondal, es Racó, sa Revista, sa Sal Ròssa, sa Venda d'Enmig (o de Can Savina).

Vendes de Sant Joan de Labritja: Ca's Cavallers, Ca's Ripoll, Ca's Vidal, Labritja, es Murter, es Niu d'es Corbs, Portinatx, Xarraca, Xarracó.

Vendes de Sant Vicent de sa Cala (o sa Cala): s'Aguila, Ca's Negres.

Vendes de Sant Miquel de Balansat: Benirris, es Port, Rubió.

Vendes de Sant Llorenç de Balifia: Balifia, Bellmunt, es Bolatar, Canadella, es Codolar, es Forn Blanc, Porrals, Safragell, Santa Llúcia.

Barris i altres llocs del municipi de Sant Joan de Labritja: Aubarqueta, s'Aumigana, Ca's Rierons, Ca's Serres, Na Xerema, Missa, es Murter, es Pla de

Labritja, es Pla Roig, es Port (de sa Cala), Puig de Missa o de Sant Miquel, sa Sangonera, ses Torres, ses Torres de Balifia.

Vendes de Sant Antoni de Portmany: Ca's Bernats, Ca's Macians, Buscastell, Forada, es Pla de Sant Antoni, Puig d'es Besons, sa Raval, es Terç, sa Votera.

Vendes de Santa Agnès de Corona (o Corona): Sant Gelibert de Baix, Sant Gelibert de Dalt, es Pla de Corona, ses Rotes.

Vendes de Sant Mateu d'Aubarca (o Aubarca): Aubarca, Benimaimó, Besora, Can Miquel Cires, Ca's Tur, sa Noguera, es Racó.

Vendes de Sant Rafel de Forca: Ca's Arabins, Ca's Serres, sa Bassa Roja, sa Creu, sa Creu d'es Marges, Forca, es Fornàs, es Puig d'es Planells.

Barris i altres llocs del municipi de Sant Antoni de Portmany: s'Arenal, Aucali, ses Baladreres, Benimó, Cap Martinet, sa Casa Creuada, es Coll de sa Vaca, sa Creueta d'Arabí, s'Eglésia Vella, ses Estreques, sa Marina, es Molins, es Niu Blau, Perella, es Pont d'En Llitzet, sa Plana d'es Joans, sa Planç d'es Vidal, es Pont de sa Llosa, es Pont de s'Argentera, es Pou d'es Lleó, es Prat de ses Monges, Puig de Missa, Puig de na Ribas, es Racó de Morna, es Riu, sa Roca de sa Creu, sa Roca Llisa, sa Votera.

Barris i altres llocs del municipi de Sant Josep de sa Talaià: sa Caixota, Cala Carbo, Cala Codolar, Cala Corral, Cala Moli, Cala Tarida, Cala Vedella, sa Caleta, es Codolar, es Corb Marí, Davall sa Serra, sa Figuera Borda, la Flota, Platja d'En Bosa, Porroig, Port d'es Torrent, Punta d'En Xinxó.

Pobles del municipi de Formentera: Sant Francesc de Formentera, Sant Ferran de Formentera, el Pilar de la Mola.

Vendes de Sant Francesc de Formentera: es Broils, Cala Saona, Can Parra, es Cap de Barbaria, es Carrer de s'Alegria, es Mal Pas, sa Miranda, es Pi d'es Català, Portofumal, sa Raval, la Savina.

Vendes de Sant Ferran de Formentera: s'Estany, es Moli, ses Roques.

Vendes del Pilar de la Mola: sa Cala, ses Clotades, s'Eglésia, es Far, sa Talaiassa, es Torrent Fondo.

Barris i altres llocs del municipi de Formentera: ses Baudetes, es Broils, Ca Na Costa, es Caló, Migdon, es Monestir, es Pla del Rei, sa Pujada, es Pujols, Punta Prima.

GRUP DE DEFENSA I PROMOCIO DE LA LLENGUA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENS

(Continuaré)

El tercer lliurament del treball «Toponímia bàsica de les Pitiüses», publicat al *Diario de Ibiza* el 9 de juny de 1978, ja s'iniciava amb la llista dels noms d'illes, municipis, vendes i barris.

De l'Exposició de motius també convé ressenyar que s'hi justifica la nova regulació —que substitueix normes anteriors— perquè s'assegura que

(Les mesures que s'hi incorporen contenen la regulació imprescindible per adequar la normativa al nou marc legal d'oficialitat de la llengua occitana a Catalunya i per garantir l'ús correcte de les formes oficials dels topònims, l'ús dels topònims dels àmbits lingüístics català i occità i l'ús dels exotopònims d'arreu del món, en els diversos àmbits possibles.

Com veurem es tracta, justament, del que aquí estam tractant: de garantir l'ús correcte de les formes oficials dels topònims.

Tot seguit esmentarem els principals apartats del decret català i, si bé és evident que no constitueix

Dret aplicable a les Illes Balears (en absolut), té solucions que, d'alguna manera, apareixen innates en la pròpia legislació balear, amb rang de Llei o amb rang reglamentari, inspirada aquesta a la volta en la normativa catalana anterior.¹⁰ De

10. Feim esment del valor de la primigènia Llei catalana 12/1982, de 8 d'octubre, per la qual es regulà el procediment per al canvi de nom dels municipis de Catalunya, tot tractant de la màxima correcció ortogràfica, així com de l'establiment de la forma catalana, com a única oficial per als que havien estat castellanitzats, i esmenta que a partir de 1939, amb la Dictadura franquista, els noms dels municipis foren sotmesos a «deformacions ortogràfiques i a adaptacions al castellà» i afegeix que «el nom dels municipis que han resultat d'agregacions o de segregacions de població des de 1939 presenta sovint formes arbitràries, allunyades de la tradició catalana». A tal efecte, diu que es precis «promulgar una norma que ens permeti, respectant l'autonomia municipal en la matèria, l'aplicació efectiva d'una toponímia correcta

Toponímia bàsica de les Pitiüses (V)

COSTA DE FORMENTERA

la Savina
sa Boca de s'Estany d'es Peix
Estany d'es Peix
Caló de s'Oli
Punta de sa Pedrera
Punta d'es Banc
es Banc
Punta de la Gavina
Caló d'En Trull
Cala Saona
Punta Rasa
Cap Alt
Cap de Barbaria
Racó de s'Alga
s'Ullal
Cova d'es Porxos
Cova de Sant Val·lero
Punta de l'Anguila
es Torrent de s'Alga
es Mal Pas
Platja de Migjorn
es Arenals
es Còdol Foradat
es Copinyar
Caló d'es Mort
el Ram
s'Estufador
Punta Roja
Cala Codolar
Punta de sa Ruda
Punta de ses Roques
Punta de ses Coves Noves
Racó de la Xíndria
Punta de la Xíndria
Punta d'En Jai
Punta de sa Creu
Punta de sa Palmera
sa Cala
Cova d'es Pum
Racó d'es Caló (o de sa Pujada)
es Caló
es Carnatge
Cala En Baster
es Quintalaret
Punta Prima
Illa de s'Aigua

sa Pedrera
Illa d'es Pujols
Platja d'es Pujols
Platja de Llevant
Racó de ses Ampolles
es Trucadors (Punta d'es Borronar)
s'Espalmador (sa Torreta, sa Guardiola, s'Alga)
Illa d'es Porcs
Illa de sa Torreta
Illa de Castavi
Illa de s'Alga
Platja de ses Illetes
Illa d'es Pouet
Illa Redona
es Molí d'es Carregador
es Cavall d'En Borràs
Estany Pudent o d'es Flamencs

Finalment, potser convendria aclarir que hi ha molts més topònims dels que apareixen en la relació anterior. No ens hem aturat a fer una relació exhaustiva perquè era del tot impossible i ultrapassava les nostres intencions.

Com es veu en la relació procedent, ens hem limitat a consignar els noms d'illes, municipis, pobles, vendes, barris i caserius o urbanitzacions, així com també la toponímia més destacada de la costa de les Pitiüses. Ni hi figuren, per tant, els noms de serres, puigs, colls, planes, torrents, finques, hisendes, etc. Tot això suposa una feina que tal vegada més endavant podrem fer.

Volem deixar ben clar, així mateix, que aquest treball és encara perfectible: Molts de topònims tenen una etimologia molt clara i no ofereixen cap dubte en la seua grafia (com ses Figueretes, Cala Tarida, sa Vila, sa Raval, Cala Llonga, es Figue-

ral, Cala Vedella, Cala Truja, Cala Corral, etc.).

Però també hi ha topònims que tenen una etimologia més aviat incerta i de la qual no en podem estar segurs. En aquest cas ens hem de moure sobre terrenys llenegadissos i posar missions a favor de les grafies més d'acord amb la lògica lingüística. Aquest és el cas de Comte, Cala En Baster, Cala Saona, etc.

Però també hi ha, per desgràcia, alguns topònims l'etimologia dels quals ens és totalment desconegut. En aquest cas seguim la grafia que hem adoptat tradicionalment; és el cas de Cala Mastella, Cala Gració, Cala Gracioneta, s'Arany, etc.

Potser d'aquí un temps els progressos de la ciència lingüística ens permetin estudiar en profunditat aquests topònims que ara per ara ens resulten desentranables. Aleshores serà el moment de rectificar-los si fa falta.

Tot i considerant la limitació d'aquest treball és possible que ens hagin passat per alt noms prou notables dels diversos municipis pitiüses. Agraïm suggerències, proposicions i consultes, sobretot als ajuntaments com a primers interessats, referents a noms aquí no inclosos.

Illes Pitiüses, juny de 1978
Grup de Defensa y Promoció de la Lengua de l'Institut d'Estudis Eivissencs
Joan Mari Cardona
Josep Mari Mari
Isidor Mari i Mayens
Enric Ribas i Mari
i Marià Villangómez i Llobet

pònims, igual que passa a les Pitiüses, que tenen, per l'ús, una forma més llarga oficial i una de més reduïda, i que s'opta, en el decret català, per l'ús de la forma íntegra, cosa que a les nostres illes no sol succeir, almenys en la llengua parlada, si en l'escrita.

2. Els topònims d'altres territoris de l'àrea lingüística catalana s'utilitzen en la forma en català,

regla que coincideix amb principis innats de la Llei de normalització lingüística de 1986 i, en d'altres sentits, amb el desenvolupament que n'ha fet el Decret 49/2018, de 21 de desembre, sobre l'ús de les llengües oficials en l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

3. Els exotopònims, és a dir, els topònims de fora de l'àrea lingüística catalana s'utilitzen en català quan hi ha una forma establerta amb ús tradicional, sens perjudici que hi pugui figurar també la denominació en altres llengües del territori corresponent.

De l'article 5 del Decret català, que se refereix a l'Ús de la toponímia oficial de Catalunya, destacam els punts següents:

1. Els topònims de Catalunya han de constar en la forma oficial en tots els sistemes d'informació i de comunicació interns o externs, seus i portals d'administració electrònica, recursos i aplicacions informàtiques i altres elements anàlegs, així com també en impresos, capçaleres de tota classe de papers, segells i matasegells, premsa, publicitat, en qualsevol suport físic o digital, per al seu ús i difusió a Catalunya,

regla que té equivalents en la normativa autonòmica balear, representada per la Llei de 1986 i el Decret de 2011.

2. Els mapes, les guies i, en general, les publicacions descriptives del territori que s'editin en suport físic o digital han de fer constar els topònims de Catalunya en la seva forma oficial,

El darrer lliurament del treball «Toponímia bàsica de les Pitiüses», publicat al *Diario de Ibiza* el 14 de juny de 1978, incloïa la toponímia bàsica formenterera.

manera que poden servir-nos per a fer òbvies, regles innates o equivalents en la Llei de normalització lin-

als municipis de Catalunya". L'article 3.2 facultava a la suspensió, per part dels organismes corresponents de la Generalitat, de la denominació proposada, si el nom que se'n presentava pel municipi per a ser aprovat fos susceptible de ser confós amb el d'algun altre municipi o, i això ens interessa moltíssim, com a principi jurídic de fons, "contingués incorreccions lingüístiques o no s'adequava a la toponímia catalana".

güística a les Illes Balears, de 1986 i en el decret balear sobre la Comissió de Toponímia, de 2011.

De l'article 4 del decret català, que se refereix a l'Ús general dels topònims, destacam els tres apartats següents:

1. Els topònims de Catalunya s'utilitzen en la seva forma oficial i, sempre que sigui possible, en la seva forma íntegra,

la qual cosa evidencia que hi ha to-

regla que té equivalents també en la normativa autonòmica balear, representada per la Llei de 1986 i el Decret de 2011.

3. En els registres públics de Catalunya, inclosos els que depenen de l'Administració General de l'Estat, s'han de fer constar els topònims de Catalunya en la seva forma oficial,

precepte importantíssim i que no té un equivalent en la legislació balear directament a propòsit d'exigir que s'acompleixi això en els Registres de l'Estat ubicats les Balears (el Registre de la Propietat, el Registre Mercantil i de Béns Mobles i el Registre Civil, per exemple), i a les Illes Balears només es diu a l'article 9.2 de la Llei de 1986 el següent:

El Govern de la comunitat autònoma de les Illes Balears ha de promoure la normalització de la llengua catalana, oralment o per escrit, als registres públics no dependents de la comunitat autònoma.

I es complementa, tanmateix, això, per la disposició addicional primera de la Llei de 1986, en el sentit que tot seguit transcrivim:

El Govern balear ha de promoure, d'acord amb els òrgans competents, la normalització de l'ús de la llengua catalana a l'Administració perifèrica de l'Estat, a l'Administració de Justícia, en els registres, a les empreses públiques i semipúbliques i a qualsevol àmbit administratiu no dependent del Govern de la Comunitat Autònoma.

Però és un precepte que pot tenir una solució "equivalent", pel fet que, com assenyalava l'article 14 de la mateixa Llei de normalització lingüística balear, l'única forma oficial dels topònims és en llengua catalana, i aquesta és la que ha de constar precisament de manera formal en els Registres oficials a les Balears.

De l'article 6 del Decret català, que se refereix a la *Retolació a les vies urbanes i interurbanes*, destacam el punt 1 que estableix el següent:

La retolació a totes les vies urbanes i interurbanes dins el territori de Catalunya ha de fer constar els topònims de Catalunya exclusivament en la seva forma oficial,

regla que té equivalents en la normativa autonòmica balear, representada per la Llei de 1986, el Decret de 2011 i fins i tot en l'article 8.2 del citat Decret 49/2018, de 21 de desembre, sobre l'ús de les llengües oficials en l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears sobre Retolació externa tot establint que

També s'han de redactar en català els rètols indicadors, els senyals i qualsevol informació situada en les vies públiques de què sigui titular l'Administració de la Comunitat Autònoma.

En el ben entès que totes les carreteres que provenien de l'Estat, assumides després per l'Administració de la CAIB, s'han transferit als consells insulars, en execució de l'article 70.15 de l'Estatut d'autonomia i, abans, de la Llei 16/2001, de 14 de desembre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de carreteres i camins.

Finalment, de l'article 7 del decret català, que es refereix a la *Retolació d'urbanitzacions i altres establiments de població*, hem de remarcar que assenyalava el que és una obvietat, íntimament relacionada amb el que aquí destacam, per extents:

Els rètols a la via pública que continguin topònims de Catalunya inclosos en la denominació d'urbanitzacions privades, d'altres establiments de població disseminada o dels seus vials, han de fer constar els topònims en la forma oficial o, si no està establerta, en la forma toponímica tradicional.

I aquí, a les Pitiüses, és innat que, sense perjudici de la llibertat que existeix per a inventar-se denominacions internes en una urbanització privada (però que no distorsionin la tradició autòctona, en català), els topònims que s'hi contenguin o s'emprin, si n'hi ha rètols,

haurien de ser els oficials, i en l'única forma oficial, la catalana, tal com preveu la Llei de normalització lingüística de 1986 i explícitament exigeix també el decret sobre la Comissió de Toponímia de 2011, i per això resulta de notori interès la part darrera del precepte català, que coincideix amb el que diu la llei balear, i ja hem apuntat: que s'estiga a la forma toponímica tradicional, si no n'hi ha cap altra d'establerta.

VIII. Feina per fer...

Com hem vist, el cabal normatiu existeix i és molt potent i no s'ha de deixar només a la lliure voluntat dels subjectes concernits. O, fins i tot, considerar que això de protegir la toponímia autòctona "no és una norma jurídica preceptiva", sinó un mer principi rector de la política lingüística o cultural i, fins i tot, una minúcia insignificant. O, cal dir-ho, per copsar-ho i expressar-ho tot, un *destorb*, perquè, per inèrcia, com venim referint, al final aquesta manifestació de l'ús de la llengua, quan es converteix en Geografia, en Territori i en Història vius (i es confon amb elles i amb ell), no puga avançar, en relació al que és un àmbit intangible del seu ésser *natural*, a gaudir ella en plenitud i exclusivitat, com a senyora històrica: el de la plasmació oficial, correctament ortografiada, del propi entorn geogràfic en què, ja a prop de 800 anys, la llengua s'hi ha vengut expressant i s'hi expressa, o s'hi refereix; i més anys si el topònim és més antic..., com és evident que n'hi ha.

Per mor del que deim, és palès que tots els subjectes esmentats al començament en la llista citada, hi tenen l'obligació d'acomplir les regles descrites, com s'exigeix taxativament a la normativa transcrita igualment. I ja siga que el text s'hagi redactat en català o, si n'era el cas, que s'hagi redactat en castellà (o en d'altres possibles llengües) i es tracta d'un ús formal o oficial, cal actuar en tot moment amb visites a la protecció estricta del patrimoni lingüístic que atresora la tradició per cobrar corporeïtat i cobrar cos i forma escrits. I aquí la normativa sobre toponímia (microtoponí-

mia en el nostre cas) ho exigeix, igual que s'exigeix per la normativa de cara a l'escriptura de les dades personals.¹¹ En el nostre supòsit, de cara a les descripcions dels llocs, si s'empren termes autòctons, o també basats en el Dret propi i consuetudinari pitiús, o per explicitar, com ja hem esmentat al principi, els *noms de casa* o d'altres eventualitats de les famílies, fins i tot en àmbits privats, però de repercussió pública certa (com ara a la premsa i la qüestió de les esqueles de difunts o en d'altres casos que no siguin luctuosos sinó ben alegres i festius, on seria més que necessari, que s'aconsellàs des dels propis mitjans de comunicació i els seus treballadors, a mode de suggeriment formal, d'escriure els microtopònims amb ple encert ortogràfic, per l'exemple present i futur del que signifiquen, i l'assentament d'una idea de millora en la plasmació escrita d'aquestes expressions). Amb correcció, ja siga per al contingut en si mateix i ja siga per al resultat; i per a la forma d'expressar-ho.

Així per exemple, i centrant-nos sobretot en l'àmbit públic, si a un assentament d'un registre oficial depenent de l'Estat a les Pitiüses, o també en una descripció del Cadastre (sempre en castellà), resulta que els topònims estan redactats en un català no normatiu, i presenta faltes d'ortografia, als ulls actuals, en les actuacions noves que se'n facin o que, per mor d'haver-lo contrastat, se'n derivin (i es vol l'esmena, per exemple, com a resposta a *aberracions toponímiques malament escrites*, com a acció de defensa), és obli-

gat dir-ne, i exigir que es diga, que allò correcte és la redacció que s'hi adjunti –científicament i històricament correcta, i així acreditada degudament. I només en el cas de concrets i determinats topònims substantivats per raons històriques (en què s'hagi de protegir una versió volgudament arcaïtzant, amb redacció prelitterària o no normativa), mantenir-la. Però, en qualsevol cas, és preceptiu –i no que constitueixi un mer *desideratum* impossible– que els servidors públics donin exemple, per al futur, en la resta de casos, sobre usos escrits (ara sí, correctes) de la microtoponímia oficial, en català sempre.

La protecció que s'exigeix –perquè ho diuen normes del màxim rang jurídic, i que hem transcrit– ha de ser efectiva, certa, real, i no virtual envers la dicció i l'escriptura de la toponímia pitiüsa, en tot el seu abast i extensió, i amb plena correcció lingüística. I, d'aquesta manera, evitar de tot punt noms estrafets o contrafets, inventats, suposats o falsos (que n'hi ha), o mal escrits; o que modifiquen fins i tot l'àmbit d'extensió geogràfica natural dels topònims, amb ampliació o restricció de zones d'ús d'un o d'un altre topònim; etc.

Cal que els poders públics compleixin les obligacions descrites fins aquí, en pro del que es reclama. I, de la mateixa manera que, com hem explicat, identifiquen aquells les persones pel seu nom i cognoms o llinatges, correctament, de manera similar, els llocs, també ho han de ser i amb correcció, pel que fa al fons i pel que fa a la forma.¹² En tots

els sentits. I esforçar-se en la seua escriptura (d'acord amb la tradició genuïna illenca) i posar-hi tot el zel necessari, per part de qui els escriu o transcriu, i encertar en la

muebles comprenderá sus características físicas, económicas y jurídicas, entre las que se encontrarán la localización y la referencia catastral, la superficie, el uso o destino, la clase de cultivo o aprovechamiento, la calidad de las construcciones, la representación gráfica, el valor de referencia, el valor catastral y el titular catastral, con su número de identificación fiscal o, en su caso, número de identidad de extranjero. Cuando los inmuebles estén coordinados con el Registro de la Propiedad se incorporará dicha circunstancia junto con su código registral.

Com veim, en referir-se aqueix article 3.1 a "la localització", s'està tractant la toponímia, però a l'hora de la veritat, tot i que l'article 11 es refereix a l'*Obligatoriedad y tipos de procedimientos* (i a les alteracions del contingut i a les rectificacions); l'article 18 tracta dels *Procedimientos de subsanación de discrepancias y de rectificación*; l'article 45 tracta de la qüestió de la *Correspondencia de la referencia catastral con la identidad de la finca* i la disposició transitòria tercera tracta la qüestió del *Procedimiento de regularización catastral*, la matèria –el procediment possible, a diferència del que ocorre amb les correccions dels noms i llinatges o cognoms segons l'esmentada legislació del Registre Civil– per als topònims no acaba d'estar ben resolta, i tractada de manera específica.

Pel que fa a la normativa que regeix el Registre de la Propietat (la legislació hipotecarioregistrat), aquí no s'estableix un procediment pròpiament, però en virtut del principi del *contrarius actus*, podem pensar que una gestió equivalent no està prohibida i ha de fructificar, a la fi. Tanmateix són moltes les qüestions que s'hi relacionen: en principi els titulars del predi o immobles concernits, comptarien amb legitimació individual per a sol·licitar la correcció si els topònims estan escrits malament (no estam tractant d'inventar-nos-els, sinó de demanar que es corregeixin, si tenen errors ortogràfics: de *regularitzar-los*), però, ens demanam ¿què passa aquí si aquells no volen i sí que hi ha interès de les administracions públiques perquè la normativa sobre toponímia s'acompleixi, i es corregeixin les incorreccions? ¿Hi estarien les administracions legitimades sobre la base de la normativa de patrimoni cultural immaterial abans esmentada i la idea de protecció de la Cultura i el Patrimoni Històric, tot i que els titulars més propers o immediats, no se'n preocupin, o no es manifestin? Ens atrevim a dir que sí, que sí que estarien legitimades les administracions públiques, perquè hi juga l'acció pública en matèria de patrimoni cultural immaterial i, sobretot, perquè es tracta no només de béns individuals, sinó també, per d'altres conceptes, de béns mig col·lectius o d'abast col·lectiu o d'una certa idea d'amplitud, en ser la memòria intangible d'un poble. I si això fos

11. És prou encoratjadora la Sentència 629/2021, de la Sala 1a del Tribunal Suprem que reconeix la transmissió del cognom o llinatge matern (el segon) d'un pare en favor de la seua filla, per tractar-se d'un llinatge o cognom gallec en extinció (en el cas, *Vacellular*) i ho valora com a "*bien a proteger*" i reconeix que "*podrá unirlo al primero de su padre ya que se considera como una forma de 'salvar un bien inmaterial' que data de 300 años de antigüedad*". Això no s'havia acceptat ni per la Direcció general dels Registres i del Notariat (avui Direcció General de Seguretat Jurídica i Fe Pública) ni per l'Audiència Provincial de Madrid. I ha set el Tribunal Suprem el que ha reconegut el dret.

12. Una altra cosa és que pròpiament no existeixin procediments administratius *ad hoc* àgils per a aconseguir aquesta cosa tan fàcil, a instància de part. I, si n'hi ha (per exemple, en seu de normativa sobre el Cadastre), no hi ha un procediment que siga senzill o factible i materialment ràpid. En efecte, conforme al Reial decret legislatiu 1/2004, de 5 de març, *pel qual s'aprova el text refós de la Llei del Cadastre Immobiliari*, ens trobam que la qüestió que aquí tractam hi seria innatament contemplada, però no s'estableix explícitament, de manera clara, com vehicular-la. Així es deriva de l'article 3.1, que diu el següent:

Artículo 3. Contenido.
1.- La descripción catastral de los bienes in-

El 18 de juny de 1978 *Diario de Ibiza* es feia ressò de l'escrit que l'Institut d'Estudis Eivissencs havia dirigit a les institucions pitüses per a normalitzar la toponímia, amb el suport de partits polítics, sindicats i entitats cíviques i culturals.

seua cita i, si no es coneixen, acudir a fonts, llistes (nomenclàtors) o informants fidedignes i no reproduir errors, arrossegar incorreccions o, com també ha passat, directament, *inventar-se* topònims.

així, i avançam, no només com a hipòtesi, ens preguntam ¿com es pot orquestrar aqueixa protecció si resulta que no s'ha instrumentat una via processal *ad hoc* pròpiament al Registre de la Propietat, per a aconseguir-ho? Ítem més, i estant en joc una matèria com la descrita, l'actuació per a instar aqueixa correcció, ¿no és cert que hauria de ser gratuïta per al reclamant de correcció, com ho és en el Registre Civil l'equivalent del nom i llinatges o cognoms de les persones? Pensam que sí, que haurien de ser gratuïtes les actuacions notariales i les registrals, si es produïssin *per se* (perquè, avui per avui, no sembla que n'hi hagi prou amb una mera instància particular dirigida al Registre de la Propietat per a demanar-ho), o bé aprofitant noves actuacions notariales que sí, d'aquesta manera, posassin al dia les inscripcions i corregissin el que allí surti mal escrit. Però la cosa no acaba aquí: ¿Què ocorreria si hi ha oposició a la recuperació d'un topònim ben escrit, o a la seua correcció, si resulta que no tots els titulars, per exemple, hi estan d'acord o, fins i tot, s'hi han personat entitats associatives en pro o en contra, perquè no accepten el microtopònim amb la nova ortografia, perquè els és llunyana o no s'hi acostumen? Com es pot apreciar estam davant qüestions per complet ignotes, o gairebé desconegudes, però no per això no s'ha de deixar d'explicar el que hi ha regulat i el que no, i el que caldria és que l'Administració de l'Estat, com la competent que és en seu de Registres, regulàs, d'una manera senzilla i àgil (fins i tot amb participació de les Administracions titulars de la competència de patrimoni històric i cultural —els quatre Consells Insulars— i del seu vessant immaterial lingüístic, tot informant el Registre de la Propietat, el Registre Mercantil i de Béns Mobles i el Cadastre, amb caràcter general o, en casos particulars, sobre les formes correctes per a l'escriptura dels topònims). Ara per ara, l'article 9 de la Llei hipotecària vigent, diu:

Artículo 9

El folio real de cada finca incorporará necesariamente el código registral único de aquella. Los asientos del Registro contendrán la expresión de las circunstancias relativas al sujeto, objeto y contenido de los derechos inscribibles según resulten del título y los asientos del registro, previa calificación del Registrador. A tal fin, la inscripción contendrá las circunstancias siguientes:

Escrits dirigits als ajuntaments de les Pitüses ADOPCIO DELS TOPONIMS OFICIALS EN LA NOSTRA LLENGUA

Reunits a l'Institut d'Estudis Eivissencs, el Senador per Eivissa i Formentera, els representants dels partits polítics, entitats culturals i organitzacions ciutadanes sotsgnants, han acordat unànimement fer costat a l'escrit dirigit als Ajuntaments de les Pitüses pel President de l'Institut, sol·licitant l'adopció dels topònims oficials en la nostra llengua i, en general, l'ús de la toponímia local seguint les pautes marcades pel document "Toponímia bàsica de les Pitüses", realitzat pel Grup de Defensa i Promoció de la Llengua".

Així mateix, els partits polítics presents han acordat convocar una pròxima reunió de l'Assemblea de Partits Polítics per tal de reforçar la dita petició.

Eivissa, 16 de juny de 1978.
ABEL MATUTES JUAN, Senador per Eivissa i Formentera
ALIANCA POPULAR
SOCIETAT ARQUEOLÒGICA DE LES PITÜSES
UNIO DE CENTRE DEMOCRÀTIC
UNIO SOCIALISTA PITIUSA-PSOE
AULA DE CULTURA
ATENEO CULTURAL D'EIVISSA
UNIO SINDICAL PITIUSA-UGT
OBRA CULTURAL BALEAR DE FORMENTERA
COMISSIONS OBRERES
UNION LIBERAL POPULAR Y DEMOCRATICA DE IBIZA Y FORMENTERA (S'UNIO)
GRUP DEMOCRÀTIC INDEPENDENT
PARTIT COMUNISTA DE LES ILLES BALEARS
PARTIT D'EIVISSA I FORMENTERA

EL ESCRITO DEL INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENC

Este es el escrito del Institut d'Estudis Eivissencs al que se

refiere el anterior acuerdo tomado por el senador don Abel Matutes Juan, diversos partidos políticos, centrales sindicales y entidades culturales de las islas Pitüses, escrito que ha sido dirigido a todos los alcaldes-presidentes de los ayuntamientos pitüses:

"Don Juan Mari Cardona, canónigo archivero de la Catedral de Ibiza, Presidente del Institut d'Estudis Eivissencs (Instituto de Estudios Ibicencos), del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (C.S.I.C.), provisto del D.N.I. núm. 41.412.717 y en representación de esta entidad cultural, a V.I., respetuosamente, expone:

Que esta entidad presta especial atención a cuanto se refiere a la conservación y a la promoción de la lengua y de la cultura de las Pitüses. Uno de los aspectos en que se ha centrado últimamente es en el estudio de la toponímia de nuestras islas, y para ello y cuanto se relacione con los aspectos lingüísticos, se formó en el seno de esta entidad, el "Grup de Defensa i Promoció de la Llengua de l'Institut d'Estudis Eivissencs". Este grupo ha confeccionado un profundo trabajo sobre nuestros topònims, titulado "Toponímia bàsica de les Pitüses", del cual remitimos una copia debidamente firmada, por riguroso orden alfabético del primer apellido, por los autores de este trabajo.

Dicho trabajo es un estudio estrictamente científico y que se apoya, frecuentemente, en los antiguos topònims de Ibiza y Formentera que ya figuran documentados en los Archivos Históricos, en muchos casos, desde el siglo XIII. Por otro lado, para su realización han sido consultados, en los casos de duda, científicos de

prestigio mundial.

No debe olvidarse que la adopción oficial de todos estos nombres en nuestra lengua supondría una mayor identificación del hombre de las Pitüses con la tierra en que vive, y supondría, en la mayoría de los casos, oficializar una situación que de hecho ya es real, por cuanto los ibicencos y formenterenses ya usan esos nombres en su lengua continuamente.

Por otro lado el Estado ha reconocido ya, últimamente, la existencia de otras lenguas nacionales, además del castellano, y en todo momento se muestra favorable a la conservación y promoción de estas lenguas porque forman parte del patrimonio cultural de todos los españoles. Además, la futura Constitución española ya prevé el uso de estas otras lenguas a niveles oficiales dentro de sus respectivos territorios autónomos.

Es digno de ser tenido en cuenta que en una reunión que tuvo lugar el pasado día 10 de marzo en el Institut d'Estudis Eivissencs (Instituto de Estudios Ibicencos), todos los partidos políticos y entidades culturales se mostraron unánimemente a favor de la rectificación de nuestros nombres de lugar, y llegaron a la firma de un documento cuya fotocopia adjuntamos.

Por otra parte, se han remitido, asimismo, instancias, acompañadas del correspondiente trabajo sobre los topònims, a todos los ayuntamientos de Ibiza y Formentera, sollicitando el cambio oficial de la toponímia de las Pitüses.

Como sea que el cambio de la toponímia a nuestra lengua sólo puede suponer para nosotros, ibicencos y formenterenses, el primer paso de nuestra larga recuperación cultural, y que ya existen multitud de precedentes en otros lugares de España SUPLICA:

Tenga V.I. a bien, conociendo estas razones, dignarse promover por todos los medios a su alcance esta iniciativa compartida por un amplio sector de nuestro pueblo, y que con su valiosa cooperación ayude a que esta noble empresa sea muy pronto una grata realidad.

Es gracia que espera alcanzar de V.I., cuya vida guarde Dios muchos años.

Ibiza, 14 de junio de 1978"

EXCMO. AYUNTAMIENTO DE IBIZA (OBRAS) AVISO

Debiéndose iniciarse el próximo lunes, día 19 de junio, las obras de reposición del pavimento de la Avda. Isidoro Macabich, en evitación de posibles molestias se pone en conocimiento del público en general, que la misma quedará cerrada al tráfico hasta que finalicen las mismas.

Ibiza, 116 de junio de 1978
EL ALCALDE,

Aqueixa exigència de protecció l'estableix la normativa de patrimoni històric, cultural (material i immaterial), etnogràfic, lingüístic i la legislació sobre el reconeixement mateix del fet insular, en matèria de sentiments i d'identitat cultural, i de satisfacció, sana, per a les societats illenques d'Eivissa i de Formentera, pel fet que això –que transcendeix allò íntim, i es converteix en una qüestió col·lectiva– s'hagi produït. I s'hi creu i es practica. I no que es consideri una rè-mora, un entreteniment banal o de lletraferits o, el que és pitjor, una nosa pròpia d'una queixa permanent o larvada, per mor d'anar esdevenint una llengua en camí de minorització, perfectament prescindible o quasi exòtica; reclosa a això

a) Descripción de la finca objeto de inscripción, con su situación física detallada, los datos relativos a su naturaleza, linderos, superficie y, tratándose de edificaciones, expresión del archivo registral del libro del edificio, salvo que por su antigüedad no les fuera exigible. Igualmente se incluirá la referencia catastral del inmueble o inmuebles que la integren y el hecho de estar o no la finca coordinada gráficamente con el Catastro en los términos del artículo 10.

Cuando conste acreditada, se expresará por nota al margen la calificación urbanística, medioambiental o administrativa correspondiente, con expresión de la fecha a la que se refiera.

(...).

I així ho corrobora també l'article 51 del Reglament hipotecari.

Aleshores, ¿per quina raó, en fi, tot això que hem dit i proposam en aquest treball? Per la senzilla raó que el Registre de la Propietat i el Cadastre no han de quedar al marge del procés de normalització lingüística del català a les Pitiüses, sinó que, amb independència del fet que els assentaments es facin en castellà, aquells han de ser *actors* de cara a la consecució d'aqueixa idea en allò que fa referència als topònims i a la seua escriptura correcta (pel que fa a la llengua a emprar i pel que fa al concepte); per ser font importantíssima d'informació, sobre el passat, però també sobre el present i per al futur, del que s'hi conté, que és molt més que propietat immobiliària i riquesa econòmica (en abstracte, sense llengua), sinó que també és expressió de riquesa cultural i lingüística: el passat i present d'uns pobles amb una tradició específica. En definitiva, cal tenir prou clar que les localitzacions geogràfiques són molt més que meres coordenades i informació alfanumèrica o equivalent, sinó que també són expressió sublimada de caire cultural i històric, constructora d'una identitat.

i a poc més i, a sobre, estant tot mal escrit o ben a prop d'estar tot mal escrit, motiu d'ofensa a la terra i a la gent.

En conseqüència, ens trobam davant d'una matèria que no només ha d'interessar les persones que al principi hem qualificat com a *conscienciades* (lingüistes, etnògrafs... o experts en tradició), sinó, sobretot, que ha d'implicar/cridar a participar necessàriament *totes les altres*. En particular a aquelles –les també citades al principi– que precisament no coneixen el català (o són molt allunyades de considerar que també elles *tenen* aqueixa obligació, per mor de la feina que presten), i que, *com a servidors públics d'un Estat que reconeix el valor suprem de la pluralitat lingüística a l'Espanya de les autonomies i la descentralització, han d'acomplir aqueixa exigència en pro de la protecció veritable i tangible de la riquesa toponímica que les Illes Balears i Pitiüses atresoren*, amb plena correcció en l'escriptura, d'acord amb la tradició lingüística autòctona, a la qual s'han de subjectar i estar sempre. Tot això per tal d'evitar el que a Galícia, amb ple encert, just sobre això mateix, allí, i a propòsit de la toponímia gallega pròpia, coneixen com exemple –nociu– de *deturpació*. I, pel que fa al fons, evitar-ne supòsits de desnaturalització, d'invenció, de falsejament o d'un ús radicalment impropri dels topònims en si mateixos.

No estam, en fi, i com hem dit, davant d'una minúcia o davant l'exigència d'una extravagància, perquè, ben al contrari, per a moltes persones es tractarà de l'única manera tangible i palpable de veure escrits, amb correcció, els topònims de les seues propietats, i si, en fer actuacions noves (o si es demana explícitament de corregir els errors palesos, i més si es tracta com hem dit, de *neotopònims inventats, estrafets o contrafets* que no acaben d'encertar en res sobre allò de què es tracta, com ara els mapes i, per tots, els de Google Maps), caldrà modificar-los i corregir-los. I accionar per a la seua consecució. I així s'ha de

fer, preceptivament, per tots els servidors públics concernits, i anar predisposats i ser receptius i sensibles a actuar en pro d'això, d'ofici fins i tot i en positiu (i no a la contra); *uns servidors públics i restant personal als quals els seria molt recomanable, si se'ns permet la immo-dèstia summa (disculpable, emperò per mor del que tractam), que legis-sin aquestes CONCLUSIONS, i només així s'haurà aconseguit amb la legalitat toponímica vigent, que és una legalitat existent, i no una regalia o un ésser spectral, fenomenològic o fantasmal*.

No fer res o mantenir la indolència podria considerar-se, fins i tot, un exemple de desempament o d'espoli encobert de tota aquesta riquesa (com s'explicita en la legislació internacional i en l'estatal sobre patrimoni cultural immaterial de manera ben clara, per defalliment o no-acció administrativa consentidora d'aquest mal, i això comportaria o conduiria, finalment, a una situació administrativa inqualificable d'oprobri, i fins i tot ser objecte de possible sanció penal, per desatenció manifesta de la Cultura autòctona de cadascuna de les illes de l'arxipèlag, amb vulneració de l'article 44.1 de la Constitució i de l'article 18, apartats 1 i 3 de l'Estatut balear, sobre *Accés a la cultura*).

El que cal és, en resum, d'avançar de manera decidida per tal d'evitar l'anarquia de formes toponímiques escrites de manera incorrecta, i conduir-nos cap a la normalització lingüística plena del català en aquest àmbit, amb una idea de consens ortogràfic vertader, en pro de la correcció de l'*scripta* oficial dels topònims pitiüsos, en mar i en terra; per ser, precisament, ells, els propis, els autòctons. La idiosincràsia plena d'Eivissa i de Formentera feta noms i designacions.

ÁNGEL CUSTODIO NAVARRO SÁNCHEZ
SECRETARI HABILITAT NACIONAL DEL
CONSELL INSULAR DE FORMENTERA
VOCAL DEL CONSELL ASSESSOR DE
PATRIMONI IMMATERIAL DE LES ILLES
BALEARS ■